Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашаrlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШИНАРА, 3 ФЕВРАЛЬ, 1981 ШУ. ● № 14 (6304). ● Мах 2 кепиг.

КПСС XXVI съезда накъадолхаш

Хьокхамаш гIадвугаш да

КПСС XXVI съезда дикача къахьегама совгIатаница накъадахара тха «Назрановский» совхоза хьайбаш леладерашта юкъе кържача социалистически яхье доккхий толамаш доахаш къахьег доьркаша Цечоева Лидас, Мальсагова Макхас, Дзаурова Аьсета, Сагова Марема, кхыбараша. ДIадахача шера планагIа хIара Iаттагара 1750 килограмм шура яккха сагча Лидас яьккхай 3046 килограмм, Макхас — 3672, Марема — 2906.

Хьинар ца кходен къахьег къона доахан леладеча скотника Чаниев Макшарипа а. ПланагIа хIара денна 450 грамм доза IотIаккхета довгIача цо доал деча хьайбашта 550 грамм IотIаккхет.

ДIадахача шера паччахьалкхенна шура, дулх, тха дIададара планаш тIехкхоачашъяьй оаха. Из толам баккха хьайбаш леладерий аьттув баьнаб цар хьинаре къахьегарах а хьайбашта мел эша мошен гIожен доакъор Iалашдарах а. Хьайбаш дика долаш Iангара даха торо йолаш я совхов. Цу гIулакхо кхы а дикагIа хьокхамаш доахад къахьегийт тха хьайбаш леладерашка укх цкъайтталагIча пятилетка хьалхарча шера. Соахкарчул 600 грамм дукхагIа я доярнаша хIанз хIара Iаттагара дийнахьа йоакхха шура.

Иштта толамаш а доахаш цар къахьегаргдола гIулакхаш вIаштIехьдоахаш шоашта могар ду фермай кулгалхоша а зооветеринарии службай специалисташа а. Цар хадданза тIахьожам лоаттабу оттаьча рационага хьежжа хьайбаш кхабара, кхы де дезар дара.

Пхьилекъонгий - Юртарчан Аьлти - Юртарчен фермашка деттача довхаина лаьрхха кийч а деш дехк доакъар. Iанарца кIаьддеча чах патона, нюм, комбикорм, тух а техе кийчду.

Доаркаштен скотникаштен юкъе шерра социалистически яхь яржаргйола моральни, материальни хьалаш а вIаштIехьдаьхад оаха. Планал совгIа довхангара шура яьккхача доаркаштен планал совгIа хьайбашта довал IотIаккхетийтача скотникаштен кхы тIа алапи тел, премеш карара кара теха цIе хьинелаши хьежаю. ХIаьта цар даьча балхаш хьож хIара итт ди массаза доал.

ТIехь - тIехьагIа чIоагIагIа яржаш латт хьайбаш леладерашта юкъе социалистически яхь. Цар дош деннад КПСС XXVI съезд хьеллача дийнахьа — 23 феврале — цхьоалагIча квартала шин бетта паччахьалкхенна планагIа дIаяла еза шурен дулхи дIалургдолаш.

ТIа - тIа хьайбай продукци дукхагIа хургйола балхаш вIаштIехьдоах совхозе. Наьсар - Кертерчен Пхьилекъонгий - Юртарчен отделенешка хьалдаь даьхад шиккша бIаь бежан чугIоргдола отараш. Укх деношка болх бе йолалургйолаш я цхьан сахьата цIа ахи тонн брикеташи гранулашн ергйола цех а. ТIаккха тха торо хургья кхы а хьаьнагIа дола доакъор а дехкаш хьайбаш кхаба. Дукха а дукхагIа хургья доахангара йоаккха шура а. ХIана хIара дийнахьа тха доярнаша йоаккхар 700 килограмм дукхагIа я совхка цу хана йоаккхаш хинначул.

Динача къахьегама совгIатаница накъабола КПСС XXVI съезда тха совхоза хьайбаш леладераш.

Б. ДУДАРОВ,
«Назрановский» совхоза кертера зоотехник.

№ 7 йолча треста Грозненски МУС-е цIих хеза ва Аппилов Александр Тарасович керте латта хьалхе лелаю монтажникий бригада. Дукха ха йоаццаш В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода Г-70/2 яхача установкана реконструкци еча дакъа лоацаш йолча хана бригадо кердла къахьегама толамаш дийкар. Теплообменникий блокаши колоннаши чIоагIъяра балхаш ханал хьалха а дика а чакхдаьхар.

Из бригада хIанз КПСС XXVI съезда сийна къахьегама вахте а этта, хIара денна производственни нормаш 140—145 процент кхоачашъеш я.

СУРТА ТIА: монтажникий бригадир А. Т. Аппилов.

З. ВАТЧАЕВА сурт.

НАЬСАРХОЙ БОЛАМ ХЬАЛЛАЬЦА

Наьсархоша юртбоахама техника тоаяра дIайолаяь инициатива тха Надтеречни районе эттара хьалха хьаллаьцар «Гвардейский» яхача хьайбаш кхоабача совхоза механизатораша.

Шоай болхлой собране из инициатива йийца а йийша цар дош деннадар 1981 шерара 1 январь хьатIаккхоачаш еррига лаьттаница болх беш йола техника, тове езарех 50 процент тракторашт, автомобилаш, влет чуйиду комбайнаш, доакъар Iалашду техника тоаль йоаккхаргйолаш.

Цар тIайийцар доккха декхар дар. Из ха а хоаш, цу хьалхарча деношка а ремонтникаштех механизатораштех юкъе дийнахьара нормаш тIехкхоачашъяраш балхаш дика чакхдахараш шерра социалистически яхь ьржар.

— Тха къахьегамхоша из болх дIаболабир чIоагIа хьинар айденна, — яхаш дуйц мехмастерски заведующе Косумов Лавие. — Тоъаш яцар запасной оатхалаш. ХIаьта а кхьана ярвш юхаметта а уттаеш цхьанна и дийнахьа юкъагIа да буташ дIаболабир оаха тхоай техника тоаяра болх. Из гIулакх тха вIаштIехь а даьлар ерригача шоай гонахьарча ремонтникаш оарцагIйоаларах.

Къаьстта дика кулг тохаш балхаш ду техника тоечa слесаря - моториста Герехаев Рамзана, ходовой часта оатхалаш тоаю слесарь вол-ча цул вошас Бауде, тоаяра комсомольца Нушаев Расамбана, газоэлектросварщика Дукаев Бауде. Хьокхамий дуга тIа цар цIерашта дукъале хIара денна шифраш латташ хул 130—150 процент кхоачашъяьлга хьахай[illegible].

Соахка саннa укх шера а агрегатно - узловой хьисапе ю цу совхове техникана ремонт. Цудухьа болх оасрегIа лел.

Къаьстта чIоагIа терко ю укхазе техника тоаяра деррига балхаш дикал лакха йолаш чакхдахара. Цу гIулакхагIа хьожаш я Шахмаев Нуради керте латта халхьа тIахьожама группа. Из ше лакхача класса механизатор [illegible].

Ши бутт совгIа ха я цигарча слесараша, механизатораша, кхыча специалисташа техника тове йолаяь. ХIанз из тоаяра даьча балхашка хьежача тешаме ала мегаргда цар денне дош чIоагIа хилар а хIаьта шоаш тIайийца социалистически декхараш толамца тIехкхоа[illegible] а.

Иштта, 23 январь хьатIакхоачаш совхоза къахьегамхоша тоа а яь кийчой мугIаре дIаоттаяьй 38 трактор. тIаьнцача декхарегIа гурахьен Iаьи 37 трактор тове сацц хиннача. ТоаьядIаоттаьй еррига тIехьайийза лелаю техника. Толамаш доахаш тоаю комбайнаш а. Тове езача курайттанех хIанзле тоаяь а яь араьккхан кхойтта.

Совхоза директа общественни организацешен чIоагIа йоахко ю болхлоша хьинар айденна къахьегаргдола моральни а материальни а хьалаш вIаштIехьдахара, кхы де дезараша хьа[illegible].

— ХIана Iурра-Iура лоацача хана оаха юкъ дIадахача дийнахьа оахош баьча балха итогаш, — йоах дIахо Л. Косумова. — Цигача белгалбоах оаха къаьстта хьинаре къахьегараш. Тха дукхагIболча ремонтникашта премеш хьональя. Цхьаккха а саг вац эсала къахье[illegible].

КПСС XXVI съезда дикача къахьегама совгIаташца накъабахара къаьстта хьинар айденна балхаш деш боахк совхоза ремонтникаш, механизатораш.

Г. МЕДВЕДЕВ.

IАЙ СОМИЙ БЕША

Шалински района «Южный» совхозе дукха хIама да эшаш ших бIаь гектар дикагIдола лаьтта сомий бешамаша дIалоац. Дика хьувкъаш хиларах цIе еза я укх районе. ДIаяхача пятилетке планал 2306 тонн дукхагIа а болаш паччахьалкхенна 14108 тонн сом дIабелар цу боахама къахьегамхоша. Сомий бешамаша хIара шера 280 эзар сома пайда бу совхоза. Боахама болхлоша хIара сомий гаьна йоакхо еш хиларах хьалхенна берзад да на. ТIеrelIа къахьегаш ба уж укх Iаи деношка а.

Иштта вIаштIехьдоал шуя из аьнна шийта даьча хаттара бригадира Магомадов Хьамзата жоп делар:

— Сомий гаьнашта гурахьа чудуйташ хий даллар оаха. хIара гектара ши эзар кубически метр а кхоачийташ. ТIаккха подкормка йир. Минеральни удобренеш лаьттах дикагIа дIаувргйолаш, хий диллалехьа тайсар, агротехника боккъонаша дIадеххача беса. Цул тIехьагIа органически удобренеш а тайса аьхар гаьний мугIарашта юкъара йовгьаш. Кхо дукхагIа яе дулла дикагIа да. Оаха бIаь тонна кIезигагIа доацаш кхоачийт из хIара гектара тIа.

Боккхача безамца дуйц цо сомий бешамашта доал деш ше а шийн новкъосташа а беча балхах. Кхыча тайпара из хила йиш а яцар хIана аьлча шийн беррига вижа дIател цо сомий бешамаш леларра. ХIаьта дукхача шерашка цо хьаьнала баьча балха лакха мах а баьб Даьхено. Цунна еннай Ленина, Къахьегама ЦIеча Байракха орденаш. Духхьал соахка 234 эзар сома мьахе продукци дIаелар цо кулгаллеча бригадо паччахьалкхенна. планагIа 210 эзар сома мьаха дIалла езаш хиннача. ХIаьта иттлагIча пятилетка план диъ шера кхоачашйир.

Магомадова бригада балха опыт дика йовзаш я совхозе. Цо болх бе Iомабаь нах боахама лакхе а бригаде къахьегаш ба. ХIаьта цо хьийна Аладинов Лом-Iаьла, Шаптукаев Чингиз, Эскаев Салахь из санна бригадашта керте латташ ба хIанз. Шерагара шу массаза доал дукхагIа тарга гIерт уж Магомадов Хьамзата хьехамашта.

Тхо цига даьхача Iуйрийна цхьая юкъа сатийна яр беша. Шаьхха из сатем бокабир наьха гIараша, болх беча машиний моторий тата-ша. Цхьабараш гаьнашта тонахьара лаьтта ахка эттар, шолзагIйараш — гаьнаш яIа.

— Эттара йовкхагIа опыт йолаш хиларах тарра укх къонача Iажий беша доал де декхарийла ю ва хьо, — аьлар Хьамзата цIенхаштта, гIаьххьача дегIара цхьа кхалсаг хьатIа а йийха, хьийхар цунна гаьнашта Iулал деш фу де деза. — Къоначa гаьнашта Iай къаьстта кхерамеж я йIаьха перташ йола зIамига садоакха хIамаш. Хоньача гаьна цар чов йича из йоаьала мет. Цудухьа геттара доархIаме да къоначa гаьний хаьнашта лаьрххIа кийчъяь раствор, кIир тохар. Цхьаншин денна булургболаш болх бац из. ХIанзарча кхоттама хьалех бизза пайда а эцаш сухал бе беза Iа а хьа новкъостаца а уж балхаш чакхдахара, — аьлар цо цунга.

Диззача шера сомий беша иштта Iулал деш къахьегарах боккха пайда боал. ИттлагIча пятилетка планагIа лаьрхIачул 2 сом 36 кепиг кIезигагIа а долаш 13 сом 65 кепиги мара дIадахийтанзар совхоза къахьегамхоша цхьа центнер сом хлебарга.

Йолаш йолчарна Iулал дарал совгIа, керда гаьнаш дIайогIаш а я укх Iай. Укх шера 85 гектара тIа хургья керда беш. Царех 36 гектара тIа къона гаьнаш дIаогIа баьнаб. Хьувкъам лахагIа луш а лаьрраштен, шеладан дикка духьалъоттача а сортех йола гаьнаш дIайогIара. ТIехкхьарча хана дукхагIча даьнье дIайогIаш я вайнаьха боалий, гуржий боалий, хьачий, гIамгIай гаьнаш. ХIанзалца цу сомий гаьнаш геттара кIезига яр йоахаме. Масала, кхо бIаь гектар хулаш йолча бешех 270 гектар Iажий гаьнаша дIалоац.

С. МАДАЕВ.

КЕРДА ХОАМАШ

ЦхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера шин бетта план 23 февриле кхоачаш я еш. КПСС XXVI съезд хьеллача денна дика къахьегама совгIат кийчде дош деннад Нохч-ГIалгIай респотребсоюза чуйоагIача Грозненски производственни объединене болхлоша. Уж шоай деши дай ба. Вазови продукци арахецарех из мьахала яккхарех январь бетта план 103 процент кхоачашъяьй цар. Паччахьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа ара а хийца мьахала яьккхай бIаь эзар сома мьаха товарии продукци. Иштта тIехкхоачашъяьй комбината коллективо дерригача технико-экономически хьокхамий январь бетта план а.

Социалистически яхье хьалха а латташ хьинаре къахьегаш хиларца белгалъяьнна я Абубакаров Вахас кулгалдеча корта боахбеш доаца маларш арахецача цеха коллективи. Ханукаев Михаил керте латтача маргшаш деча цеха коллективи. Цар эгара хьалха репорт делар бетта план кхоачашъярах.

* * *

Доккхий социалистически декхараш тIайийцад Грозненски макаронии фабрика коллективо вай мехкарча коммунистий лакхера форум хьеллача цIейна сийленца накъалхара. Уж декхараш толамца кхоачашдеш да. Январь бетта план тIехкхоачашъяьй цо. Паччахьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа фабрика болхлоша арахийцай иттех тонн макаронии изде[illegible].

Къаьстта дика къа а хьегаш социалистически яхье хьалха латташ хиларца белгалбаьнна ба прессовщикаш, коммунистически къахьегама ударникаш М. Наврузова, Н. Севастьянова, болхло А. Барханоева, кхы дукха бараш а.

УКХ ШЕРА I ФЕВРАЛЕ ШУРИЙ ФЕРМАША БАЬЧА БАЛХА ХЬОКХАМАШ ГОЙТАШ ЙОЛА СВОДКА

Районаш	ХIара Iаттагара дийнахьа яьккхар (кгр): 1980 шера 1 февралe	ХIара Iаттагара дийнахьа яьккхар (кгр): 1981 шера 1 февралe
Ачхой - Мартановски	3,9	4,0
Грозненски	4,4	4,3
Гудермесски	4,7	4,9
Малгобекски	2,7	3,3
Надтеречни	2,3	2,6
Назрановски	4,4	4.4
Наурски	5,0	4.9
Сунженски	4,0	4.5
Урус - Мартановски	4,3	4.1
Шалински	3,6	3.8
Шелковски	5,6	5.9
Республика гIолла	4,2	4,3

ГОТАНА КИЙЧЛУШ

Сихдаьд техника тоаяра балхаш Грозненски района «Пригородный» совхозе. Соахка йаьлагIча квартале планагIа 14 тове езача, 17 трактор кийчон мугIаре дIаоттаяьи.

Балха овсарле кхы лох ца йолийташ хьайоагIа из укх цхьоалагIча квартале а. Масала, ткъаьннех охкъ тоаяьй. Цул совгIа, кийчон мугIаре дIаоттаяьй еррига тIехьаязаш йола инвентарь а. ХIаьта йиса яхийта — КПСС XXVI съезд болх бе йолалургйола ди тIаккхоачаш — 22 феврале тоаяь яккха социалистически декхар тIайийцад.

Тракторашт сихагIен тешамегIен тоаяра лаьрача социалистически яхьа хьалхарча мугIарашка ба слесараш [illegible] Будиянский Николай, Мамуев Муъса, электросварщик Виноградов Александр, токарь Мильков Иван, электрооборудовани тоаю слесарь Янщен Емельян, аппаратура тоаю слесарь Коваленко Николай. Балха нормаш юкъера лаьрхIача 130—140 процент кхоачашъю цар.

М. ГАДАЕВ.

Декхар кхоачашдергда

Хьинар айденна къахьийгад иттлагIча пятилетке Шалински района «Московский» совхоза хьайбаш леладераша. ДIадахача шера планагIа дIаяла езар 130 тонн йолаш цар паччахьалкхенна дIаенний 200 тонн шура.

Уж толамаш даха коллектива аьттув боал ферме болх лерттIа вIаштIехьбаьккха хиларах. Доаркаша, скотникаша, Iаьсий леладераша хьайбай продукци алсамъяккхар бехктокхаме а хеташ дика кхоачашду шоай балхаш. Ферме хIара дийнахьа хьож баьча балхага, социалистически яхье дикагIа хьокхамаш даьхараш морально а материально а белгалбоах. Цул совгIа, цар цига дика садоlаргдола хьалаш а вIаштIехьдаьхад.

Укх Iан деношка доахвигара йоакхха шура кIезиг ца яйийтара къахьег доаркаша. Къаьстта дика хьокхамаш гойташ балхаш ду Гайсумова Яхаси Тазуркаева Асети. ДIадахача шера планагIа хIара Iаттагара яккха езар 2650 килограмм йолаш цар хIаране яьккхай 4000 килограммал совгIа шура. Из толам баккхарах царна СССР кхачаи Министерства дипломаш деннад, хIаьта ферма коллективана — 800 сом премии.

Шоай торонашка а хьежа совхоза хьайбаш леладераша декхар тIайийцад КПСС XXVI съезд хьеллача дийнахьа укх шера хьалхарча кварталан паччахьалкхенна шура дIаялара план кхоачашъе.

М. ЭПЕНДИЕВ.

Ачхой-Мартановски районера хоамаш

Ялат кхедаран из паччахьалкхенга доххаран иттлагIча пятилетка план толамца кхоачашйир тха совхоза кхаш леладераша. ХIаьта а карагIдаьннач кхоачам баь Iе дага бац уж. ЦхьайтталагIча пятилетка укх хьалхарча шера кIаи мукх хIара гектара гIара планагIа лаьрхIачул цхьа центнери а центнери совнагIа чуда социалистически декхар тIайийцад тха боахама кхаш леладераша, механизатораша. Агротехнически дикагIа йолча ханашка дIадийнаа гурахьа дуъ деррига ялат. Ши эзари кхо бIаьи гектара тIа йолча цунна минеральни удобренешца подкормка еш ба хIанз механизатораш.

Из болх беш геттара дика хьокхамаш гойташ хьабоагIа совхоза толашагIа бола механизатораш Хадаев Султан, Хадаева Лиза, болхлой Бимбулатова Зина. Тикаев Хьасан. Ибаев Ширвани, кхыбараш.

Ш. ПАРШОЕВ,
«Лермонтовский» совхоза кертера агроном.

* * *

КПСС XXVI съезда дикача хьокхамашца накъабахар дуъха къахьегаш ба укх деношка тха «Ореховский» совхоза хьайбаш леладераш. ХIаьта цхьаццa толамаш а доах. Соахка укх хана хиннач дика дукхагIа я хIанз хIара кхоабача Iаттагара йоакхха шура.

Иштта дика болх бе вIаштIехьдоалийт коллективе барт хиларо, доакъарах вийса пайда эцаро, доахана де доттIача тайпара Iулал даро.

СоахкарчуI дукхагIа шура яккха дага да тхо укх шера кIара кхоабача Iаттагара. Масала, соахка 2600 килограмм яьккха хиннаяле, укх шера 3000 килограмм йоаккхаргья из.

Паччахьалкхенга шурен дулхи доххара цхьайтталагIча пятилетка план диъ шера кхоачашъе социалистически декхар тIайийцад оаха.

М. БАЙСАРОВА.

НАЬХА ХЬАЛ-ТОРО ТОАЯРА

ЦхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера доккхий декхараш латт «Чечингазстрой» треста Сунженски специализированни гIишлой-монтажни управлене коллективана хьалхашка.

Тха организаци промышленни предприятешка, культурно-бытовой объекташка, бахача наха газ чуиллаш я, иштта оаха МагIалбика, Наьсарен, Сунженски, Ачхой-Мартановски районашка юлл газопроводи водопроводи.

Ала мегаргдолаш да дIадахача шерашка хьалхашка лаьттача декхарех коллектив дика лоархIаьяй аьнна. 1980-ча шера продукци мьахильяьккха хьайийцар цо диплом. гIишлон-монтажни балхаш дара — 100.7 процент, газопроводеш яхкара — 132 процент кхоачашъяьй коллективо. Планал совгIа 6000 метр газопровод йиллай.

СпецСМУ коллективо ханал хьалха кхоачашйир иттлагIча пятилетка задацеш а. Пятилетке 9870 квартире газ чуйиллай, районий юрташка 130 километр газопровод йиллай, иштта газ чуйиллай дукххача промышленни юртбоахамен объекташка, школашка, йоккхийча культурно-бытовой помещенешка. Духхьалха сетевой газ еннай Наьсарен района Экажкъонгий-Юрта, Долакха-Юрта, Аьлти-Юрта; МагIалбика района Долакоа, IIнаркъе, Йоккхача Ачалкхе. Гарггарча хана эксплуатаце дIаяла деръI Сунженски района Нестеровски станицера газопровод.

Цу хьокхамашка хьежача ха хала дац тха предприяте партийни профсоюзни организацеша чакхбоахача балхо толамаш даха торо лулга, тIаккха СпецСМУ къахьегамхоша хьалхашка латта декхараш дика кхета а деш шоашта могар ду паччахьалкхен планаши тIайийца декхараши кхоачашдара.

Белгал ца боахаш бита йиш яц шоай гIулакха бизза бола говзанчаш газоэлектросварщикаш П. И. Целуйко, Н. А. Поньков, М. П. Марков, В. П. Шлыков, прорабаш М. Колоев, А. М. Шаниев, кхыбараш. Цар, шоаш производстве хьалхалаттарал совгIа, управлене куцгалоша гIо ду политико-кхетама болх вIаштIехьбаккха, кхыча къахьегамхошта хьонхам тел.

СпецСМУ къахьегамхоша шоай хьинар кхы лох ца деш къахьег укх карарча шера а. Тха даьза даргдоацар да болхлой шоаш хинараш а бусаш гIишлон-монтажни балхаш 1980 шерачул 60 эзар сома дукхагIа делга.

Цу гIулакха пайда эца безаргба еррига чурча торонех, творчески инициативах, беррига болх беш бараш дикагIа къахьегаш хила беза. къахьегаме хьалха латта приемаши методаши балха юкъейоаллае еза. ЛоархIам болаш тоьде деза гIишлон балхаш делга вIаштIехьдаккхар. Коллективо шийна могар ду социалистически яхье хьалхле леларра.

«КПСС XXVI-ча съезда толаме накъагIо!» яха хьалха латтача коллективай болам хьал а лоацаш «Чечингазсрой» треста СпецСМУ коллективо доккхий социалистически декхараш тIайийцад гIишлон - монтажни балхаш дара шин бетта план вай мехка партийни форум — КПСС XXVI съезд — хьеллача денга кхоачашъе.

Уж декхараш кхоачашдара предприяте коммунистйи беррига къахьегамхойи дикагIа пайда ийбе беза къахьегама дикагIйолча методех, толашагIа мел дар, керда мел дар сихагIа балха юкъейхахьа, балха ха зехьа йовелга цIендаь дIадаккха.

ХIанз цIаккха ца хиннача бесса терпам тIаахийта беза яхь леларра. кадраш лакха социалистически санкхетам болаш хилийтара. Болх иштта дIахьош хилча мара дуъцаргдац парте XXVI съезда сийна а деррига 1981 шера а планаш тIайийца социалистически декхараши кхоачашделгах.

Я. ХАШАГУЛЬГОВ,
«Чечингазстрой» треста Сунженски СпецСМУ [illegible].

Мехкдаьтта доалла майдаш—дукхагIа

«Грознефтегеофизика» треста коллективо дукхен тайп - тайпарен тохкамеи промысловни балхаш чакхдоах Нохч - ГIалгIайчен, Дагестана, Къубаседа - ХIирийчен, Черсий - Балхарой, ГIалмакхий АССР-яй, Ставропольски края лаьтташка. КIоаргачен тIехкIоаргачен скважинашта чоалхане геофизически тохкамаш дара дешаш къестаду.

Балхий сезон йолча хана цу коллективе ши эзар саг вар, цхьа барт болаш къахьегаш ба цига ткъо совгIча тайп - тайпарча къамех бола нах. Цар деча атта доацача балхашка дукха ниислу хало Iовша езаш, вIаши дагабала безаш дола дешаш, цу гIулакхо вIаши кхотабу уж, гаргабуг.

Грозненски геофизикаша шоай геологически тохкамаш ду «Грознефть», «Дагнефть», «Ставропольнефть» объединеней геологически службашца айха бувзам а лелабеш.

Духхьал иттлагIча пятилетка шерашка мехкдаьтта ганзаш лехараша кийчъяьй тохкама буруо тоха иттаи моттигаш. Цигара мехкдаьтта, конденсат а газ гучаьнвай Дагестанеи Нохч - ГIалгIайченеи меттайоалаьй хIана сейсмо - разведочни тохкамаш деш йола майдаш. ДIахо тохкаш да лакха продуктивность йола меловни тIоанаш. Ставропольски крас Къулбехьен - Малхбоалехьа пайда лургбола моттигаш хьайийллай.

Уж балхаш толаме чакхдоахаш да Къулбаседа Дагестанен вай республикен. Дог гIоздоаккхаш да вай геофизикаша вежараш йолча Дагестана лаьтта балхаш деш хилар цар шоай республика 60 шу дизара цIей деза даьла хана.

— Вай республике деча балхашка хьежача, — йоах «Грознефтегеофизика» керттерча инженера Збигнев Славомирович Вацилевски — нийсса ахаш вай доазон тIеи ахаш Дагестана доазон тIеи ду. Из вай къамий интернациональни доттагIаллa чIоагIдалара цхьаьккха цхьа масал да.

Укх гаргарча хана сейсмически тохкамий керда оагIонаш шерра балха хьаьежаьа лерхI Дагестански АССР, цо торо лургья структурии дешаш къоастадарна цхьана духхьал газ-лахара дола балхаш чакхдаха а.

Хьалхара опыт толаме чакхъьнинай: хьалха бурув теха хиннача моттиге 1500 метр кIоаргачара газ кораьй Майкопски комплексе. ХIанз тешшаме ала йиш я уж тохкамаш дой цхьа эзари ах эзари метргара ши эзар метрга кхачалца йолча кIоаргалара керда газ йоалла тIоанаш хьаделларгда. Цо торо лургья вежарашка йолча Дагестане мехкдаьттая газовни промышленность лаьгIа йолийташ доаттас а хьалхала а.

Дагестана къулбехьен даькъа тIа хIанз болх беш я доархIаме задацеш кхоачашъеш йола сейсмически парти. Цхьа геологически балхалонашка диллача из территори чIоагIа тара я тахая меловн тIоанашкара «Iаржа дошув» доаккхаш йолча Нохч - ГIалгIайчен районашта. Цхьо яц, Къулбехьен Дагестане деш долча балхаца дика мехкдаьтта лургдола моттигаш хьаелла торо лургхиларах.

Дувха да геофизически карагIдаьнна дикадараш, бакъда, толамаш даха гIо даьр массе а мелте керте коммунисташ латташ хилар да.

Паччахьалкхен декхарех треста коллектив дика лоархIаю. ИттлагIча пятилетке тохкама кIоарга бурув тохара 17 майда кийчъяьй. Чоалхане доккхийи дешаш къестадеча доккха даькъа лоацаш ба коммунисташ сейсморазведочни отряда начальник М. Эльдерханов, сейсморазведочни парте начальник Х. Булконов, бурувдеттар П. Кумалагов, водителаш Гадаев Махьмад, С. А. Муртадов, скважинаш тахкара йолча парте начальник Г. Талибов, иштта кхыбараш.

Геофизикаша дIаяхача хана мел даьраша хьагойт цхьайтталагIча пятилетке а карарча шера а толамаш дахара цар дика лард елла хилар.

[illegible],
журналист.

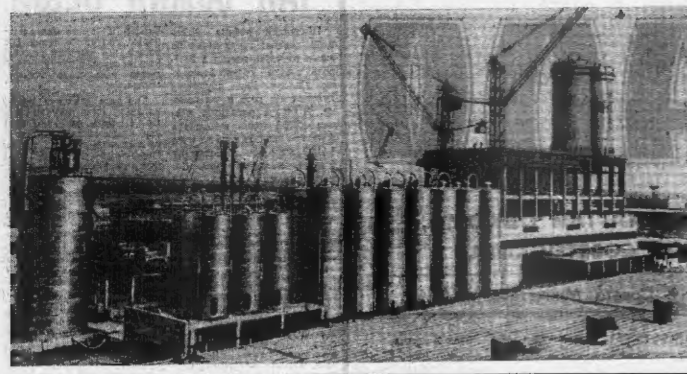

Ерригсоозаш гIишло — Томски механъятталхимически комбинат болх бе йолаллийта кийчъеш я керттерча производства цехашка монтажниваца цхьана болх беш ба эксплуатационниш а. Уж гIерт КПСС XXVI съезд хьаеллачу денга эттара хьалхаре полипропилен арахеца.

Механъятталхимически гиганта цехашна оттаь хургъе программирующи устройствош, дистанционни управлени ю пультъаш. Цар торо хуьлийтаргъа болх беш бола нах кIезигбе. Низ болча хадданза болх беш йолча технологически линешта могаргда шера 100 эзар тонн полипропилен арахеца.

СУРТА ТIА: кийча продукци чуйолттаре йола силосташ.

В. КАЗАНЦЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

КПСС XXVI съезда делегатах

БIАЬХЕИ СИЙДОЛЕИ НИКЪ

КПСС XXVI съезда сийна йолц социалистически яхь тIа-тIа шерагIа яржаш латт Гудермесски локомотивни депо. Къахьегама вахте хьалхалаттарий сийлахьча мугIарашка ва машинист Антипенко Иван. ИттлагIча пятилетка план хан ал хьалха кхочуш а я, хьинаре къахьегаш дIадоладиьд цо цхьайтталагIча пятилетка хьалхара шу а. Ер шу доладелча дена Гудермес-Минводы яхача рейсагIа пассажирски поезд лелаеш волча цо хIаналехьа кхолъий массехк эзар киловатт-сахьат электроэнерги.

Коммунист Антипенко Иван ше болх беш волча коллективе ухх тIеххьарча шерашка хадданза социалистически яхье коталонаш йоахаш хьавоагIа. Дукха ха йоаццаш хиннача областной партийни конференце КПСС XXVI съезда делегаталла хержар из. Шийх бенна бонкха тешам бахьан долаш парте аргIанарча съезда хьалхарча вахте ихы и ший хьинар айдаь къахьегаш ва Иван Захарович.

Пхийтта — ткъо минут ханал хьалха балха хьанхоач локомотивни бригада. Цу юкъа лорашка тIолла чанхйоал из, шийна луш йола задани йовз. Цул тIехьагIа аргIанарча рейсе ваха маршрутни лист хьаэц локомотивни бригадо дежурнегара.

Поездаш дIа-хьа леларе гIулакх эсала вIаштIехьдаинахарах цхьайолча хана тха локомотиваш массехк сахьата хьелуш моттигаш ниiсълу. Шоаш тIаэцарга хьежаш станцешка латта езаш хул составаш. Из кхоачамбоацацар дIадаьнихача тоалургбар тха болх кхы тIа я. Пачча хьалихенна а бокхха пайда лургбар цо.

...Массехк кIира мара дицадацар Советски Эскаре гIулакх даь Иван Захарович йистевала. Ше волча чуйихар на замполита.

— Ваня, кастта дIагIоргва хьо. Вешха-дика бIухо хилларах тарра КПСС членалла хьанийцаве хьо. Са а хьай новкъостий а хьайх бенна тешам боабаьбац Iа, — аьлар цо партбилет хьа а кховдадеш.

— Баркал! Сийленца кховчашду аз сай бIухочун дехар, сай коллективе а масал гойташ гIулакх де хьожаргва со, — дош делар дог гIоздаьннача Антипенкос.

Ше денна дош цунна дицденна ца хилар хьахьокх цун къахьегама наьхьо. Советски Эскаре гIулакх деш цIена чакх а ваьнна, хьаьнала къахьегаш хьавоагIа парте XXVI съезда делегат.

СийлахьI-боккха Даймехка тIом хьайнача хана школе дешаш вар Антипенко Иван. Дешар юкъагIа а дита, ший нийсархошца Ставропольски краерча цхьана колхозе лаьтта аха, нIа дIаде, ялат чуэца вахар из, цу хана фронтана а тылана а чIоагIа эшаш гIулакх дар из. Хала ха яр из. Фашистски гIаьрахоша хIалакдаьча бовхамашка тоьаш яцар техника. 1943 шера хинна Iалажа хьалаш а во дар, Iа цIаьхделар, бIаьсти чIоагIа ехьа ера. Цу хьалашка кхыча кагирхошца цхьана шерчашцен говрашцен бIаь гектара тIа ялат дIадуваш хилар Антипенко Иван.

ТIема халача шерашка бокхагIчарна метта дIа а этта халкъа боахаме къахьегаш хиннача кхуваш боагIарашта вай правительства медалаш елар. Царна юкъе вар Антипенко Ваня а.

Машинаьлкъа тIа Iалаьмате дукха болхлой эшаш ха яр из. Машиниста гIонча хила училище деша вахар Ваня. Толамца чакхдьаьнкхар дешар. Дукха юкъ ялалехьа карабераабир тепловоз. Ха дIа мс йода дукхагIа хулар машинаьлкъа тIара тепловозаш, локомотиваш. Уж а Iомае эзаш хулар Ваня. Эшшача хана цунна гIо-новкъостал деш бар къахьегама ветеранаш, хьехамчаш. Царех бар Галкин, Корчмер, Саенко, Алексеев, Попов, кхыбараш. ХIана а тIехьа уж дага а лувцаш ший хьехамчаш хиннача царна чIоагIа баркал яхаш ва Иван Захарович.

Машинаьлкъахочун болх чIоагIа безабенна вола Антипенко Иван 1957 шера бIаьсти пассажираш дIа-юха кхувлача поезда тIа балха хьожавир. Хьалхара рейсаш ешшехьа а даха доладир къахьегама толамаш. Цу шера хьинар долча машиниста 13 тонн доагор кходир.

...Антипенко Ивана дIавогаш йола пассажирски поезд кхача езача дIанхоачаш латтар. ЦIаьхха машиниста сийрда бIарг тIаэттар нийкхача машинаьлкъа. Ма хулла сиха лаьллача а поезд тIехьаккхалургйолаш дацар хьалхашка этта гIулакх. Иван Захаровича вIаштIехьдаьлар бехача машинаьлкъа тIа дIатIакхачалехьа поезд соцае. Сатоссаш латташ ха яр из. ЧIоагIа наб кхийтта болча пассажирашта ховш дацар шоаш тIабола поезд сеца дукха латтилга. Цхьабакъла, дIахо дукха хьевила йиш йоацилга дика кхетадеш вар Иван Захарович. Цудухьа ше поезда тIа а сеца ремонтникаш болча вахийтар цо ший гIонча. Дукха ха ялалехьа хьакхаьчача цар заводской брак йолаш хинна машинакъ хийцар. ДIахо яхийтар поезд. Машинист Иван Захарович фийла хиларах, цунна карагIдийначa дикача гIулакхех лаьца уж санна дола итташ масалаш доаладе йиш я.

ТIехдика производственник, машинист хиларах тарра вахийтар из вежарашка йолча Монголе машинаьлкъа кадраш кийчъе. Тепловоза машиниста дог раьза долаш хьинар кхо ца деш дIахьехар шийна ховш дар монгольски новкъосташта. Уххаина декхаркийла бисаяар уж а. «Монголе Къахьегама Турпала» дошо седкъех ордени елар цар Иван Захаровича.

Гаьнарча, вежарашка болча мехка а хинна цIанхаьчача дерригача къаьнача тепловозашта метта кердадараш кхаьчалга хайра цуна. Кердача техника тIа болх бара дIахо деша деззага дика кхетадеш вар из. Антипенко Иван деша дIаэттар Орджоникидзевски машинаьлкъа техникума Гудермесски филиалерча тепловоза отделение. Болх бешшехьа дешаш техникум толамца чакх а яьккха хьанийцар цо диплом. ХIана цхьоалагIча класса машинист а волаш пассажирски поезда машиниста́лла болх беш ва Иван Захарович. Цкъа шу дIадахийтац цо 15 — 20 тонн дизельни доагор ца кходеш.

Цу хьинар долча машиниста хьаьнала къахьегаш даьхача толамий лакха мах баьб Даьхено. Цун наькъа тIа лепаш я Ленински юбилейни медаль, Къахьегама сийлен III степена орден, «Социалистически яхье котваьннар» яха сийлен знакаш. ХIаьта цунна тийнна кхыдола совгIаташ чотъаь а варвоацаш дукха да.

ЦIаьхха дагадоацаш хинна хIама дацар Гудермесски локомотивни депо коллективана машинаьлкъана электрификаци е йолаяр. Цу лоархIамеча балха тIа доккхе новкъостал дир царна Кавказски, Тихорецки депо машинисташа. 1977 шера март бетта эттара хьалхара электровоз хьакхаьчар Гудермесски депо. Цу тIа болх бе мала хьожаверга яхаш дукха уйлаш ийзар депо кулгалкоша. Цу тIа вахийтар эгтера говзагIа лоархIаш вола машинист Иван Захарович. Хьалхарча шера бIаь эзар киловатт-сахьат электроэнерги кхойир цо. ТIа-тIа ший производственни толамаш тоадеш къахьийгар цо дIахорча шерашка а. Цудухьа цун вIаштIехьдаьлар иттлагIча пятилетка задани В. И. Ленин ваь 110 шу дузача денга кхачалехьа кхоачашъе. Из толам баккхарах Ленински Сийлен грамота елар цунна.

Балха тIа дика ка йоалаш хиларал совгIа, Антипенкос хьинаре дакъа лоац общественни балха тIа а. Цо дизза кхоачашду машинаьлкъа тIа кхерамален хилийтара волча инспектора, агитатора, болхлой корреспондента декхараш.

Х. ТАРАМОВ.

КЪАХЬЕГАМ ДИКА ВIАШТIЕХЬБАЬККХАБ

Дикь - ихи шу хьалха пачхаьлкхен плани тIанийца социалистически декхараш кхоачаш а ца деш тIехьаюсачарех яр «Чечингобувьбыт» производственни объединене коллектив. Болх дIахо иштта дIабаха йиш йоацилга дика кхетадир объединене кулгалхоша, общественни организацеша. Къахьегами социалистически яхьи кхетамца вIаштIехьъяккхара шоай еррига торонаш оарцагIъяхьар цар. Нохч - ГIалгIай бытовой гIулакхаш деча министерствала чуйоагIеча предприятешта юкъе этара хьалхарчарца дIайолайир цо «ТIехьабусараш боацаш бе болх» яхача ростовчаний инициативагIа йола социалистически яхь. Нога гIирс беча цехашта, мастерскешта, ательешта, приемно - ремонтни пункташта керте оттабир кога гIирс беча балха тIа йоккха опыт йола говзанчаш, коммунисташ.

Яхье яьннача коллективашца даьхача къахьегама толамий хIара дийнахьа итогаш е йолайир. Ший планови задаш ех ца лоархIаеча коллективана эшаш дола гIо - новкъостал дора яхье хьалхалаттарашa, хIаранстара доагIаш дар хьадехар. Иштта къахьегами социалистически яхьи вIаштIехьъяккхарах доккха бернат даьлар производственни объединене коллективана. ДIалхача иттлагIча пятилетка дерригача технико - экономически хьокхамий пачхаьлкхен плани тIанийца социалистически декхараш дикка тIеххоачашдир. Соахка республикерча промышленни предприятешта юкъе яьржача социалистически яхье итогаш йича хьалхара моттиг а хьожаеш, цунна елар КПСС обкома, Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе байракх, иштта республикански Сийлен уяте тIа а яьккхар из.

Объединене коллективана денна деза совгIат дала а доагIеш денна хилар хьахьокх дIадахача шера цо даьхача къахьегама толамаша. Шера планагIа лаьрхIачул совгIа бахача наха цо даь бытовой гIулакхаш 43 эзар сома маьха хилар, царех 13 эзар сома маьха даьраш юрташка бахача наха а деш. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 101 процент кхоачашйир. ЗIамигчун а яхом барех, арахецача продукцега дIабода мах лохбарах дIадахача шера планагIа лаьрхIачул совгIа пачхьалихенна баь пайда 12 эзар сом хилар. КарагIдьнначох кхоачамбаь Iеш боацача объединене болхлоша КПСС XXVI съезда сийленца нагъбахара къахьегама вахте а этта, дикка тIеххоачашъяьй дерригача технико - экономически хьоккамий ухх шера январь бетта план а.

Объединене болх тIа - тIа товбара цун кулгалхоша вогIертолга еш йола коллективаш дукха я укхаза. Царех я хадданза шоаш тIанийца декхараш дикка тIеххоачашдеш хьайоагIаш йола коммунисташ Боров Саварбик, Мурдаев Iаддурахьман. Чентиев Лема, Гулин Рафик керте латта цехий коллективаш, Саидов Хож - Альмада, Казарьян Владимира, Льянов Мувсас, Азаян Якова кулгалдеча мастерскейи ательяй болхлой. Цар массане а хаьал хьалха кхоачашъяьй январь бетта план.

— Ростовчаний инициативагIа тхо къахьега долалуча хана дукха бригадаш, сменаш, цхьайола цехаш яр пачхьалихен план кхоачаш ца еш, тIехьаюсаш, — йоах объединене партбюро секретара Мальсагов Саид-Ахьмад Гайрбековича. — ХIанз уж кхоачамбоацараш цIенденна дIадаьннад тха предприятера. Цхьаккха цех, участок, мастерской, смена е бригада яц пачхьалихен планахи тIанийцача социалистически декхарехи ца лоархIа еш. ХIанз оаха хьалхашка оттадаь декхар да цхьаккха тIехьавусар воацаш болх бергболаш гIулакх вIаштIехьдоаккхилга. Цу декхарех а дика лоархIабаьб объединене комсомольцаши кагирхойи. Комсомолка Гантемирова Марет, КПСС членалла кандидат вола Арсалиев Султан керте латтача комсомольско - кагирхой шин бригадана чубоагIаш ба уж берригаш а. ТIехьаусилга фуд ховш вац царех цхьанкха а.

Объединене коллектива сий а шоай сий даим лакха лоаттадеш хьабоагIаш бола болхлой бIаьш ба укхаза.

Царна юкъе ва обувщик, коммунист, «ИйслагIчен иттлагIчен пятилетка ударник» Сафарьян Шаген, Магомадов Мохьмад, къахьегама ветеран, коммунистически къахьегама ударник Оздоев Макшарип, кхыбараш.

Шерагара шерага тоалуш доагIа бахача наьха вахара хьалаш. Цунца цхьана дукхагIа хул цар дIедехараш, кхоачашде деза хьашташ. Уж теркал а деш бу объединене коллективо беш бола болх. Сезонех бахача наха деча заказашка хьежжа кердача моделех хьабе болабу укхаза кога гIирс. Соахка 25 кердача моделах тегаш хилар объединене кога гIирс. ТIа-тIа дегIаухаш дола наьха хьашташ, къаьстта юрташка бахача наьха хьашташ дизза кхоачашдара хIара шера дукха хьаела ремонтно-приемни пункташ. ДIадахача шера керда хьа е йийлла болх бе йолаялийтар объединене коллективо городе Назране ши приемни пункт, Малгобеке — цаI, Ассиновке — цхьа приемни пункт, город Аргунен Советски районен цхьаьаца ремонтно - приемни пункт. Уж санна йола пункташ хьайийллар кхыча юрташка а районни централка а.

КПСС XXVI съезда сийна къахьегама вахте эттача «Чечингобувьбыт» объединене болхлоша доккхий социалистически декхараш тIайийцад цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера.

Б. КОСТОЕВ.

СЪЕЗДА НАКЪАДОЛХАШ

ДЕРРИГА А САГА ДУХЬА

МоалагIаш хинна а экономически халонаш йоацаш мохк бац, царна юкъе СССР а йолаш. Бакъда, мел хулла проблемаш, финансови халонаш яле а, доазув дехьара державаща санна вай мехко яц кхычa гIулакхашта эшача ахчан кхом бар духьа, эггара хьалха социально-культурни сфере хьокаль ассигнованеш кIезиг а еш, «бюджетни вижесенци». Цул совгIа, сага гIулакха дIадохийтар хIара шера хадданза лакхду. Кхерамаленга дIадолор сов а ца доахаш из кIезиг а деш, халкъа материальни а культурни а вахара боарам айдеш йола ший экономически стратеги чакхъяхара ихы тIа а средствош лох ца мехко.

Дукха ха я из никъ хьабоагIа иштта хиннаб из, масала, тIеххьарча итт шера. ХIаьта дIахойодача хан мишта хургья из?

ПЛАНАШ—КЕРДА, НИКЪ — ШЕ ХЬАЛХАГIА ХИННАР: ХЬАЛ-ТОРО ТОАЕЛГА

ЦхьайтталагIча пятилетка керттера декхар советски наьха хьал-торо дIахо дегIаухийта Iалашдар, аьнна белгалдаьккхад дерригача халкъага юкъийта кепатехача «1981 — 1985 шерашка а 1990 шерага кхачалца а СССР» экономически социальни дегIайоалара керттере лостамаш» яхача КПСС ЦК проекта тIа. Генеральна никъ — хьалхагIа хиннар. Из иштта долга хьахьокх кердача пятилетка хьалхарча шера тIайийцача еррига пачхьалкхен планоц бюджетоц.

Эттара хьалха бIаргагур фу да? Кхерамаленга 1980 шера дIаяхийта хийначул 0,3 процент кIезигагIа средстваш дIайохийт. Бакъда, социально - культурни мероприятешка (просвещенега, унахцIено лораярга, физически культурага, пачхьалкхен социальни Iалашонга) дIадолар 1980 шера хинначул 4,7 процент дукхагIа хургда.

Кхетадеш ма хиллара, дуненн тIа гера Iоадела дехкаща, советски халкъо шу, гIулакхага миллиардаш сомаш дIа а ухийташ чIоагIъергъя ший кхерамале. Цунна дика хов тIом яхилга фуд. 1941—1945 шерашка 10 процент совгIа нах (20 миллион совгIа саг), къаман рузкъах 30 процент гаргга дайра вай. Цу хана хинна геттара доккха зе хIанз а хоалуш да.

Ше латтача 63 шерах 20 гаргга шу тIемашкен цар дохадаь юхаметтаоттадарем дIадахийталале а. Советски мехка халкъа боахам дегIайкъулара проблемаш теша къеста а еш, ший низ Iарга хьежжа мел дукха халонаш хиннале а, сагага дIадохийтар тIа-тIа алсамдоахар. Нагахьа санна социально-культурни гIулакхашта 1940 шера госбюджета ассигнованех 23,5 процент ахча дIадахийтадале, 1981 шера 34,2 процент дIадохийтаргда. Цу сфере дIаухийтар относительно а абсолютно а тIа-тIа дукхагIа хул. 1981 шера 102 миллиард сом гаргга хургда из. Из ахха госбюджетах да. ХIаьта предприятеша, колхозаша, потребительски кооперацеша, общественни организацеша шоай фондашкара дIаухийтар а тIехьа лаьрхIача 127 миллиард да. 1970 шера дIадахийтар 58 миллиард сом мара ца хиннача.

СОВЕТСКИ НАЬХА «ВАХАРА ДИКАЛ» ЛОХ ЦА ЛУШ ДЕГIАУХ

Малхбузехьарча экспертаща «вахара дикал» хьахьокхаш йолча социальни индикаторий списка тIа дихьад ухх тайпара дола дешаш: 1) могашал, 2) образовании саг дегIаухилгеи, 3) балха тIа хилар.

№ 1 йолча хьокхам тIара дIадолалургда вай. «Вай кураза итт даькъах нийс дакъа дувоадения да унахцIена хиларца» оалаш йола аксиома йовзаш я. Мах боацаш а массанета дIанхоачаш а медицински гIулакх делта тIа-тIа тешамегIа хул вайцига. Вайцига 10 эзар сага 36 лор ва (США, Англе, Японе — 25-нел кIезигагIа). 1970 шера 27 лор мара ца хиннача. итт шу хьалха 109 маьнги мара ца хиннача хIанз 125 маьнги ба. Къаьстта теркам тIалоаттабу лазарашта профилактика яра, къахьегам лорабара. Мехка производственни травматизм (дунен тIа эггара лохагIчарех цаI) цу итт шера кхоалагIа дакъа лохъенний.

«Керттерча лостамий» проекто белгалдаьккхад унахцIенон система массайолча оагIорахьара тоаелга. Масала, пятилетке СССР-е больничаи маьнгеш 8—10 процент дукхагIа хулийтилга, медицински промышленноста продукци 40 процент дукхагIа арахецилга. Тоабе лерхI профилактически болх, техника кхерамале, салоIилга, туризм, дукхханеша спорт лелаелга, кхыдар вIаштIехьдоаккхаргда. Кхетадеш ма хиллара, планаш чакхйоалилга вIаштIехьдоаних материальни база шеръярца. Иштта, 1981 шера хьахийцача бюджетнах унахцIено лораяргех физически культураген дIадахийта лерхI 15 миллиард гаргга ахча. 1980 шера 14 миллиард мара ца хиннача. Пачхьалкхен социальни Iалашонга (из сага могашал лораярца йоххал кхуамашха а) 46 миллиард сом гаргга ахча хьахийцар, 1980 шера 43 миллиард сом мара ца хиннача.

Проекто лоархIамё моттиг дIалу образоване система а. Мехка керда дешара шу дIадоладир 100 миллион гаргга саго. Школашка, техникумашка, вузашка дешаш ба, кораерзаю керда профессеш, мехка бахача наьх 37 процентo лакхъю шоай квалификаци. 1940 шера 24 процент мара ца хиннача. Дешаш болчар дакъа, хьагучох, тIа-тIа доккхагIа а хургда.

ЦхьайтталагIча пятилетке лаккерен юкъера лаьрххIан образовани хургъя 10 миллион гаргарча сага — уж ба хьалхарча пятилетке хиннараш массел. Укхаза боккъа лоархIам болаш да знанеш дикал лакха хулга, из къаьстта чIоагIа эшаш да тIеххьарча хана халкъа боахаме болх бе уха кагирхой кIезигбаларах.

Экстенсивно дегIаухача хинна лостам ма хулла интенсификаци яра тIаберзабаь, дикалахи эффективностахи кор-гIортолга елга — «Керттерча лостамий» проекта лейтмотив — кадраш кийчъяра а бIарчча йоагIаш я.

Вай мехка балхазал 1930 шера дIаьккха хиларца, кхетадеш ма хиллара, цох лаьца цхьа дош аьлла дац «Керттерча лостамий» проекта тIа. ХIаьта а из дац СССР-е балха хилара проблема къоастальньнай яхилга балха низалаш юхаметтаоттадела тIа-тIа лохлу. 1981—1990 шерашка 4 процент мара дукхагIа хургдац уж, 1971—1980 шерашка 16 процент хиннача. (Бакъда, тIехьагIа 1970 шерашка дукхагIа бераш даь хиларца из хьокхам лакхлургба).

Экономика дегIаухилга а наьха хьал-торо лакхъелга а демографически лаьгIдаларо новкъарло ца елга мишта вIаштIехьдоаккхаргда? Де дезар кхетадеш да: дIахо кхы а механизаци, автоматизаци, Iилман организаци, масса болча боарам тIа управлении планированнии елга тоа а деш, къахьегама овсарле кхы а хьинарегIа айелга. Цунна теркам тIабохийташ я «Керттерча лостамий» проект а. Цхьайолча регионашка нах ца тоьаш хилара дош къоастадара тоае еза образование, профориентаце, балха хьежавара, балха, быта, салаIара система комплекс.

Лев БОБРОВ,
АПН обозреватель.

Газета обзор

ДОШ КОРТА БОЛАШ, ИРА УВТТАДЕ ДЕЗА

«Ленина никъ» яхача Наьсарен районни газета тIа дикка моттиг дIалоац къахьегамхошта идейно-политически, нравственни кхетам балара хетаьча материалаша. ВорхI бетта (июнь — декабрь) цу дешашта хетаь 40 совгIа статья, корреспонденци, заметка кепатехай.

Ухх тIеххьарча шерашка дукхагIа дувц газета тIа района коллективашка беча интернациональни, атеистически балхах. Къулбаседа-ХIирий АССР Пригородни района къахьегамхошца дIаюха лоаттадеча доттагIало бувзамех. Лоалахоша вежарашa санна дIа-юха леладеча гIулакхех лаьца цу юкъа кийчъяьй цIи оагIув. Царех цхьание тIа районий кулгалхоша, цIи хезача къахьегамхоша язду шоаш яхье бовларах, дIа-юха деча новкъостало толамаш даха, идейно а нравственно а дегIаха чIоагIо гIо гIо деш хиларах. Дика хет, тIа-тIа цу бувзамий чергда оагIонаш хьахьокхара газета коллектив йоахо еш хилар.

Вай хара аргдац «Вай низ доттагIалах латт» яха ВЛКСМ Наьсарен райкома хьалхарча секретара И. Торнева, «Кхебе патриоташ» яха № 2 йолча юкъерча школа директора С. Арсельгова наьъьараш сайна йола статьяш газет дешараша дог из эккхаш безамех йийшай аьлча.

Ухх тIеххьарча хана дукхагIа нийслу укхаза кхычахьара тIабаьхкача специалистех йола материалаш. Дешара шу дIадолалуш араьлийнай М. Зангиева «Дукхача къамех бола нах баха Назрань» яха корреспонденци. Духхьашха укхаза болх бе баьхкача хьехархошта авторо бокххача безамца дувц шоай городах. Крепосте хиннача эттара хьалхарча школе дешa даьгIача доаьарой бераша хьехаш хиннача эрсечох Бруслковх, вай мехка дукхача мIнигашка болх беши бахаши болча цIи хезача наьсархоех. Авторо ший гIулакх дизза кхоачашдаьлга дархIа мегаргдар, нагахьа санна цо шоай районе тахан къахьегамца шоай сий даькха бола нах а кIезиг-дукха хьоахабьбаьларе. ТIабаьккача тьехархоех лаьца дукха дог-цIенен дIайхен дешаш корорга «Интернациональни коллектив» яхача С. Арсельгова статья йийшача а.

Шоай даьхе езаш, цун сий деш къахьегамхой хьалкхебара хетаьча материалий тематика а географи а шерьенний. Цу даькъе чIоагIа пайдана да редакце ший болх «НГIАССР культура заслуженни болхлоъ» волча Мальсагов Тухана кулгалдеча района тIемен къахьегамен музейца айхха бувзам оттабаь гIулакх леладеш хилар. Теркам тIаоаш да «Интернациональни бувзамаш» яхача рубрика чулаьца кхо заметка письмо (12 июнь). Мехка тайп-тайпарча моттигашкара даьхкача цу письмой автораша дег тIара баркал йоах наьсархошта тIем тIа байнарий чIоагIа сий деш, тIабаьхкача хьаьшашца аьь-эздеща, гIулакхаца хиларах.

Юкъ-юкъе хул укхаза дина духьалара кхетам лу материалаш а. Редакци дукхагIа теркалде яьнай общественни вахарен бьтен хула харцахьара, тIехьадиеса, дуламе гIулакхаш, уж ловрглоаца хьалаш хьаде гIерт. Цу хьаьекъ 17 материал араьйнай. Царех дукха я алга дац, бакъда, уж а тоьам болаш дархIа мегаргъяр, нагахьа санна шоай чулоацамга диллача дика кийчъяь «Идеологически, политико-кхетама болх дIахо тоабарах» болча КПСС ЦК сооамо дIа ма дехара корта болаш, ира, тIагIертта дош дуйцаш хиннаяларе.

Хьажаргъя вай «Атеизмана ю пропаганда кIоарг а е шер а е» аьнна «Знание» общества районни организаце бехктокхамеча секретара А. Богатыревай статья. Из дика я аьнна хоастае а мегаргъяр, нагахьа санна из болх дикен ледарен беш болча наьха цо цIераш яьккхаларе. Цу деша хетаь кхы цкъа цхьан партийни, советски, профсоюзни, комсомольски болхлочун материал кораннар сона.

20-чен 27-чен ноябрерча шин номер тIа енай «40 лет Октября» совхоза парткома секретара Х. Арчакова статья. Статья цаI я, бакъда, цун рубрика а корта а хIара номер тIа кхыча тайпара оа. Юххьанца аннотаце тIа аьннад, парткомо социалистически декхараш кхоачашдара ше тIахьожам мишта лоаттабу дувцаргхиларах. ХIаьта цу тIа дувц общественни организацешта кулгалдарах, коммунисташ балхаш тIа дIа-юха нийсбарах, партийни порученеш кхоачашъярах, и. кх. дI., хIаьта социалистически декхараш кхоачаьдеш хилар хьагойташ цхьа факт йоллаяьц, ма дарра аьлча, юххьанна оттадаь дош лайна дIадаьннад. Цу тIа йоах кIи-марса балхаш синденнача хана идеологически болх социйт оаха. Из цхьанна тайпара кхетадергдолаш дац.

Вай ювцача хана Темаркъа аьнна кIал а яздаь кхо фельетон араьннай. Цу жанрана тара йола цхьайолла белгалонаш йоахкаш уж яле а, царех фельетон аля дагIац. ХIаьта Темаркъа яха цIи йолаш хиъча из вIалла эшаш дац аьнна а хет, хIана аьлча гIалгIаша из фельетоналла а ирагIа дош дувца йиш болаш лоархIандаь.

ХIаьта уж материалаш ешача хана цкъаза цига бувца нах мичара ба ховргдолаш хилац, ца кхетаеш моттигаш хул. Цу хьакъехьа, масала, хьажа мегаргйолаш я 25 ноябре араьнна «фельетон». ТIаккха цунца мара кхетаде дагIац цар тIа яьча критика цхьаь ихьаннахьара газетага жоп дайта ца хилар а.

Ше дIадолаль гIулакх даим чакхдаккхац редакце. 2 августа «Шоана фу хет, газет дешараш» яхача рубрикака кIалхарча аннотаце тIа дувц редакце урдох лаьца каьхаташ ахарах, цу хьакъехьара наьха уйлаш бе-бе хиларах. Укхаза кепатехад ши письмо. Царех цаI кIал тайпан цIи йоацаш да. ХIаьта шаккхе письмо урдув эцар хьаллоацаш да. Газето тIахьийхар газет дешараш цу хьакъехьа шоашта хетар хьаала.

ТIаккха фу хилар иштта дIадоладаьча хьамаьлах? Цул тIехьагIарча пхе бетта алхха Дошалкъий-Юрта Совета председатела М. Цороева язъяь корреспонденци ца хьоахайнча урдох лаьца ер ма йий аьнна кхы хоадам болаш материал хиннаяц. Ма дерра аьлча, ше дIадоладаь гIулакх кийагIдитар редакце.

Оаха кхетаду, цу тайпара дош газета оагIош тIа шерра дувцилга оттаде атта доацилга, цудухьа хьалхе дика уйла яь, шоашта тIехьа оттаргбола нах бовзаш, из боккхача маьхера а бехктокхаме а хIама хилар кхетадеш, еррига редакционни коллективо болх дIаболабаь баларе гIулакх кхыча бесса хургдар. ХIаьта укхаза нах из къамаьл хьаллаца тIахьехаш юххьанца шоаш сина материалаш а кхыметтел лерттIа йийша вIаштIехьа ца йоахаш IотIаяллийтаяр.

Ухх тIеххьарча хана номерашка газета тIа нравственни кхетам балара хетаь материалаш. Юкъера лаьрхIача хIара шоллагIча номер тIа увттадеш хиннад уж дешаш. Каст-каста кепатт краеведчески балхах йола статьяш, корреспонденцеш, заметкаш. Боккхийчар а кагийчар а сахкетаме дика лераш юташ я берий беша воспитатела Р. Мальсаговас кийчъю материалаш.

Правови пропагандах лаьца хIанз бIарчча оагIонаш араювл газета тIа. Алхха 12 июнагара 22 июлага кхачалца йолча юкъа цу тайпара кхоъ гаргга оагIув сиңай, хIаьта цул тIехьагIарча пхе бетта вIалла ца луш йитай. ХIаьта цар чулоацамга диллача халкъа суда председатела С. Евлоева кийч а яь араьннар дог ца эккхаш ешалургйолаш яр. Цунна юкъе тайп-тайпара автораш дукхагIа хилча вайна бакъахьа хете а. хIаьта цул тIехьагIа арайийнараш хьанийсъеннachен цу оагIон тIа ца йоагIачен материалех вIашагIтехаяр.

Нийса хетац газета цхьайолча номераш тIа цхьан темах йола массехк материал, масала, школьни вахарах, луши цул тIехьагIа бетташ цу хьакъехьа дош ца хьойкадеши хилар а.

Цу дерригне а тешал ду редакци кIанз ший болх хаьддача лостамагIа. планагIа бе ца Iамара, даим географи, ше хьалха яздьр теркал а дей дIахора пропаганда ца лелайр. ХIаьта из деррига а шоай балха тIа вIаштIехьа хулга коллектив ловш яле, эттара хьалха цар де дезар фуд аьлча, из да редакце хадданза кхоачам болаш материалаш хьаухаргйолаш шоай штате боацача авторий актив шеръелга, царцара бувзамаш чIоагIделга. ХIаьта из хIанз укхаза доацаш да. Цудухьа геттара дукха араювл укхаза «Сердало» тIара, ТАСС, АПН материалаш, хIаьта дукхагIча хана уж мичара хьанийцай ховргдолаш а хилац.

Газето кIезига язду партийни, советски, профсоюзни организацей балха практиках. ВорхI бетта кхетам балара дешашта хетаь материалаш пхьар цу организацешка болх берех веррига а бархI саг мара вац. Иштта, лоадама хьагойтац цу организаша организационни дешаш мишта къестаду а. ХIаьта журналисташ шоаш а тIера бац цу тематиках йола материалаш кийчъе. Ювцача юкъа цхьаь цхьан агитатора, политинформатора, лектора, пропагандиста, атеистически балха организатора е совета председатела язъяь материал нийсъяланзар сона. Иштта, кIезига язду редакце мугIарерча болхлоша, парте, тIема, къахьегама ветеранаша, хьехархоша, лораша. ХIаьта геттара дукха нийслу газета тIа «Специалиста хьехамаш», цхьайола материалаш боарам боацаш йоккхий хул, ца эша объявленеш нийслу.

Iалаьмате дукха хул газета тIа гIалаташ, опечаткаш, нийса йоаца оборотaш, тIакIалтIадаьха мугIараш, цхьан деша юкъе тайп-тайпарча шрифташара алапаш нийслу. Иллюстраци, къаьстта а шоаш кийчъер, къе хиларал совгIа, еррига а хIана кц аьнна яр брак лархIа мегаргйолаш я. Цу тIа IотIадоахача cурташ тIара къахьегамхой наха меттел шоаш шоашта а бовзаргболаш яц. ЙоагIача тайпара линейкаш увттаеш кийчъяц оагIонаш. Журналисташа пайда ца эцаш дукха жанраш я.

Редакце даиза дагадоаца гIулакх да газета тIа IотIаяккха кийчъеча материалий чулоацам, дикал баьъан журналистий бехктокхам айбелга.

С. МАНСИГОВ.

«КПСС XXVI съезда — 26 хьинаре кIира» яхача девизагIа шерра социалистически яхь йоаржаьй Грозненски швейни производственни объединене шоллагIча цеха хIамаш тегарашa. Цу яхье башха-дика толамаш а доахаш, хааз хьалха кхоачашъяьй цар январь бетта план. Шоай новкъостаьшта хьоккам а телаш нъахьегаш итташ болхлой ба укхаза. Царех ба хIамаш тега мотористкаш Назиева Тамара, Исраилова Тамара, кхыбараш. Шоайла ца хоиш дар дIа-хьа хоатташ, эшаш дола гIо-новкъостал деш уж къахьегаш хиларах даим балха тIа аьттув боалаш хьабоагIа уж.

СУРТА ТIА: тегаш долча баракъага хьожаш шоайла дагабоалаш ба хIамаш тега мотористкаш Т. Назиева Т. Исраиловаи.

И. ПЛИЕВА сурт.

САГ-ШИЙ КХЕЛА ДА

АТЕИСТИЧЕСКИ КХЕТАМА — ХIАРА ДЕННА ЙОАКХО

Вай мехка бахьча социологически тохкамо хьахьекиха́ча тайпара, берригаш а хIана бац аьнна бола вай кагирхой мукъабаьниаб динах юхедисарех. Цуница цхьана дине идеологеи гIулакхийн Iоттиъама хIана а кIал латташ ба вайна юкъера цхьабола кагий нахи мехкарийи. Цу тайпара нах дукхагIа ба юрташка бахача кагирхошта юкъе. Цу гIулакхаша юхатетт цар шоай къахьегама а общественни а декхараш кховчашдарa йола инициатива, дегIаяхкийтац творчески уйлаш.

Цудухьа кхуш йоагIача тIехьенна луча коммунистически кхетама кертгерчарех цаI да атеистически кхетам балара гIулакх. Цу принципех ког - гIортилга а еш кагирхошта Iилма - атеистически кхетам балара болх уйла тIаяхийтта дика бе гIерт ВЛКСМ Назрани районни комитет, района юххьанцара комсомольски организацеш.

Атеистически балха йолча 19 клуба кулгалдеш я атеизмана йола совет. Берригаш а 380 саг ва цу клубий балхаца дакъа лоацаш. Уж ба лораш, хьехархой, инженерно-технически балхахой дешархой. Цар шоай заседанешка дувц хIанзарча хана жоп луш дола Iилма - атеистически дешаш. Царех я «Кагирхошта атеистически кхетам балара — методаши формаши», «Атеистически балха йолча кружокийн юххьанцарча комсомольски организацей секретараьшта лаьрхIа йолча лекторейн балхаш», кхыдараш. ХIара шера 200 гаргга атеистически балха тIаерзаяь йола мероприятеш чаккхйоах районе. Царех да цIи хезача нахаца вIашагIкхетар, диспуташ, салаIара сайренаш, олимпиадаш, кхыдола хIамаш. Комсомольски организацей секретарашца «Юрта кагирхошта атеистически кхетам баларах» аьнна йола семинарски заняти йир атеизмана йолча совето.

Атеизмана йолча совета нахаддаш новкъостал ду ВЛКСМ райкомен юххьанцарча комсомольски организацейн лекторски группай членаша. ХIара шера 150 совгIа беседа, доклад ю, лекци еш цар дина духьаларча темаех.

Вайна ховчча тайпара, кхуш йоагIача тIехьенна коммунистически кхетам балара системе керттера моттиг дIалоаца я дезал, деша даха ха йоаццача бераш учреждениеш, школаш, общественни организацеш санна йола факторaш.

Районе чIоаггIа дегIаяьхкай цIагIара лектореш, сходашка къамаьлаш дар, дешархой дашица - ноанощца беседаш яр, атеистически темаех сайренаш яр санна йола формаш. Къаьстта из болх дика бу Гl. Ахриева цIерагIа «Электроинструмент» завод, трикотажни фабрика санна йолча йоккхийча промышленни предприятешка, дешара заведенешка: совхоз-техникуме, СГПТУ-14, ГПТУ-27, № 13 йолча школа - интернате. Гойтара агитацеха лаьрххIа уйла тIайохийт цу организацешка.

Шерагара шерага тоалуш ба районерча школашка дина духьалара болх. ХIара дешара цу доладеннача хана вай мехка кхыча городашкара, республикацкара балха баьхнача къонача хьехархошца семинараш - сайренаш ю ВЛКСМ райкомо. Кхычахьара тIабаьхкача хьехархошта моттигерча наьха оамалаш, гIулакхаш дIадовзийтара лаьрхIа ю уж.

Практике шерра дIаяржаш я юрта культура цIеношка кинофильм доладалале къонача хьехархоша къамаьлаш дар санна йола форма. ДукхагIа ю школашка дешархой дашица - ноанощца дакъа лоацаш йола сайренаш. Масала, № 2 йолча юкъерча школе классай кулгалдой хьалхленца хилар дешархоша а цар дашица - ноанощца а дизза дакъа лаьца йола «Тамаш йоаца тамаш» яха сайре.

Атеистически кхетам лулта айхха бувзам болаш да интернациональни кхетамца. Цун чIоаггIа лоархIам бу района комсомола балха тIа. ЛерттIа болх беш я 24 организацера 500 совгIа саго дакъа лоацаш йола интернациональни доттагIала клубаш. Района кагирхоша доттагIлеп гIулакхаш деладу шоай хьоашал долча Советски Союза, Чехословаке, Венгре, Польша. Иидe кагирхоша. ЧIоаггIа вахара юкъедаьккад воашал долча Къулбаседа-ХIирийн тха районен кагирхошта юкъера доттагIлеи гIулакхаш. ХIаьта шоай хьадда график йолаш я цхьайола мероприятеш.

Вайна ховчча тайпара, доккхагIча дакъе Iилма - атеистически пропаганда яре кадраш киттъярах тийша да дина духьала беча балха тIа толам баккхара дешаш. Укхаза кийтъьача кадраша кагирхошта юкъе дика дIайоаржаю атеистически знанеш.

Лоамaн кхалнаха юкъе дика болх беш я къонача кхалнаха юкъерча балха комиссе председатель, ВЛКСМ XVIII съезда делегат, трикотажни фабрика профсоюзни организаце секретарь Аушева Мадина. Къонача кхалнаха юкъе беш бола коммунистически кхетама болх дика лелабу, лоамaн кхалнаха паргIато ца хилийтарца, уж удабарца, кхийка балале маьре ахийтарца тIатеIIа къовсам лоаттабу цо. Цу тайпара атеистически кхетам балара керда формаши методаши лех дIаяхача замах юхедисараш кагирхошта юкъера дIадахара тIехьа цахаддаш къовсам лоаттабу района комсомольски организаце.

Цхьабакъда, кагирхошта атеистически кхетам балара дакъе а да цхьадола данкхий кхоачамбоацараш. На хьахьокх райоперча кагирхоща комсомольцаш кIезига хиларо. Комсомоле ваха ха йолаш 18 эзар гаргга зIамига саг волча, мотте 5200 комсомолец мара вац районе. Къаьстта комсомольцаш кIезига алсамбоалаш я Экажкъонгий - Юртара №№ 1, 2 йола, СурхотIара, IаьлийЮртара юкъера школаш.

Цкъаза укх тайпара хIама нийслу промышленни предприятешкарча кагирхошта юкъе а. Масала, дIадахача шера 2—3 саг мара ВЛКСМ членалла ца воалаш я АТП, РПО, «Сельхозтехника», «Экажевский» совхоз. ХIаьта атеистически планагIа района комсомольски активо де а дезаш, цо данза дисарех хьахина хIамаш.

КIезига нийслой а, хIанз а тIехьа нийслу арахьара тIабаьхкача нахаца хулиганство леле яр, поездий кнагеш дохадар, кхыдараш санна дола во гIулакхаш. Цо хьахьокх кагирхоща индивидуальни болх леррттIа вIаштIехьа ца баккхар. Вахара кIезига юкъекхухь комсомольско-кагирхой Iаьдалагiа саг йоалаяр, керда даьча бера, саг яра - яхаре торжественни регистраци яр, кхыяраш санна йола советски керда обрядаш.

Кагирхошца атеистически болх барах доле шийн кхоачамбоацараши гIалаташи довзаши уж дIадахара цахаддаш идеологически болх тоабеш я комсомола районни комитет.

И. ВЫШЕГУРОВ,
ВЛКСМ- Назрановски районни секретарь.

Iилма-юрта боахама

КОМСАШКА ДЕГIДАЙТА СТИМУЛЯТОР

Комсашка дегI дайтара стимулировани яра керда метод кийчъяьй М. В. Фрунзе цIерагIча Симферопольски паччахьалкхен институтa баьцовгIай физиологе кафедра заведующе юртбоахама Iилмай кандидата Маланков Михаила. Зиза тохача хана цун саьргаш дегIадахка доладалалехьа социете совна тIа хьоарчаду тIехкарг, чухьарча тIехен тIа биологически хьинаре веществаш — гибберелини сахарозеи — йоахха шийн тайпара йола лейкопластырь. Из бахьан долаш комсий бурилгаш йоккхагIа, хьуакъам шоше лаккхагIа, продукце товарни сибат дикагIа хул.

Препарат гиббереллин йоаза дукха ха я. Амма цунах пайда эцар дукхача халонашца дувзаденна дар. Комсий гаьнашта из тохаш хилча дукха мах бодар, хIара латача гаьна хьа а лувцаш хьекхаш хилча дукха къахьега дезар. Гиббереллин тоха йиш яц ерригача комсашта зиза тохаш латтача хана Iуйрийна е сайрийна маре. хIана аьлча ди дIайха долча хана техача тIадамилгаш геттара зIемигача линзай хьисапе тIаува маьлха зIанараш, тIинкха цар гаьний ткаиь йовгаю. ХIара комсий кIотарга дифференцированно е а йиш яц обработка. ДогIа делхачея мух болчен хана препарата расход совъяккха еза, хIаьта чIоаггIа догIа дийлхача цIаьхка а тоха еза молхаш. ТIехкьардар, еррига оперецѝ кхыдола тIехьадаха йиш йовца юртбоахама балхаш деча хана чаккхъякха езаш хила а тарлу.

Кердача методо торо хулийт молхаш тохаш йола ха 4—5 денагара 20 дента кхоачаш йаьхье, йиш хулийт из гIулакх мичча хана де, догIах а малхах а из ца кхераш.

Шек бувлаш бар: зе деригдац-теш гиббереллино?

— А. — жоп лу цу метода хьакъехьа предложени аьча автора, — Гиббереллин ше хьахинача хана деваа йолаш я баьццарча дуненца, хIаьта из вещество баьцовгIай бIаь тайпах йоаллаш хилар гучадаьнна а да. Из йоалл комсий генаргех, хIаьта дига а комсий бурилгаш дегIаахара йола стимулятор а л из. Гиббереллин кхакул химически ниъкъаца а ца хулаш биологически навкъаца, пенициллинахи цхьайолча кхыча антибиотикехи тарра. Комсий чам мишта хул аьлча, препарато кхы а тоабу из. Лоацца аьлча, цхьанна хIаманна а кхераме яц из.

Гучадьннача тайпара, гиббереллинах пайда эца йиш я къулбехьарча районашка коартолий ши' хьувкаъи кхебара а, кIомала хьувкъам лакхбаре, хьабоала кIомала хьоаса дукхагIа хилийтара а цун дикал лакхъяра а. Дика да кхыча культураьшта из вещество еттарех хьахиинараш а: мангала комарашта, Iаьржача кхазарашта, нарсашта, чаь лордашта. Маланкова методаца стимулировани е йиш я томаташта а, декоративни зизаш леладеча уж сихагIа дегIадовлaдара а. Гиббереллина юкъейоаллaро йоккхий перспективаш хьайийллай хьунашта доал дераша а. Шин шера довц лента тIарча цу вещества дарба.

Гормональни лейкопластыра гIоица плодаш хьахийтара стимулировани яра кердача метода патентовать даьд Болгаре, Японе, Франце, США, Турце, Греце.

Сергей ШАНТЫРЬ,
АПН корреспондент.

ЮРТАРА ВЫЧИСЛИТЕЛЬНИ ЦЕНТР

Алма-Атана шовзткъе итт километр гаьнача Иссык яхача районни центре, лоамаи хина йистте дукха ха йоаццаш хьалъэттай керда хIиндарча хинара здани —юртара информационни - вычислительни центр. Цун декхар да района ерригача колхозашкек совхозашкен ерригача бухгалтерски учета комплексни механизаци яр.

Юртара вычислительни центр башха керда хIама а дац цу моттигашка. Цул хьалхагIа хиинача машинно-счетни станце хIанзале а кIезига опыт Iоаьяц вычислительни техникак пайда эцара даькъе. Бакъда, уж яр хьалхарчен шоллагIчен поколена машинаш — лампови а полупроводникий а кIийлен тIа хьаль. ХIанз вычислительни центр Iалашъяьй интегральни схемай кIийлен тIа латтача кхоалагIча поколена СВМ-ца.

ТIа-тIа индустриализованегIа а чоалханегIа а хулаш латт вай мехка юртбоахама производство. Геттара лакхача темпашца дегIаух колхозаши совхозаши энергеца Iалашьяр. Казахстане, масала, цхьан боахама (хIаьта уж цига да 2500) юкъера лаьрхIача 95 трактор, 46 ялат чуэца комбайн, 40 грузовой автомобиль кхоач. ДегIаухаш латт даькъа интенсификаци а. Юкъера лаьрхIача шера ялх миллион совгIча сома тайп - тайпара продукци арахец района хIара боахамо.

Из боарам болча производствана доал де а цун боахама гIулакхий массе а оагIорахьара учет лелае а чIоаггIа чоалхане хургда ЭВМ ца хилча. Эттара хьалха араяьннача вычислительни машинаша йиш хилийтар учет эттара дукхагIа къахьегаи чулоацача тайпана — къахьегамен алапен учета — механизаци е. ХIаьта района деррбигача боахамашка вIаштIехьаьккхий ерригача бухгалтерски учети комплексни механизаци.

Из дукхьал алапи лоархIилга хиина Iац. из и боахама кертерча средствай учет, арахецача продукцета дIадодачоа калькуляци яр, товарийн кхыча материальни ценностийн, кийча продукци дIаяхийтара, грузовой- транспорта, кхыча техника балха учет.

Массанел хьалха йолвелар районе комплексни механизаци учет лелае «Иссык» яха совхоз. Из ба Казахстана къулбехьарча оагIорахьара кхыдола боахамаш а санна кхо эзар гектар совгIа хиш декха лаьттаьш а долаш бола боахам. Совхоза специализаци еш я комсаш, сои, комараш кхеяра. хIара шера хьаю 12 эзар тонн совгIа сома бешаний продукци.

Чуяхьача комсийн сомеи дикка дакъа шоай консервни заводе чаккхдоах совхозе. Цул совгIа, шийн доакъарца кхоаб боахамо ше леладу дахка доахан. Хьайбаш леладаро гIо ду, масала, балхий боарама сезонни колебанеш лер тIа лоаттае.

Тайп - тайпарча участкаш тIа, тайп-тайпарча маркехча машинаца къахьега дезаш, халонга - оаттонга а цунах луча маьхага а дилача вIалла вIаши таре доаца балхаш де дезаш хул совхоза механизатораш. Производства сфере цо болх баьча хана лоархIам болаш яац сага алапи, саго даьчуга хьежие лу, кхебаь хьувнъам а лаьрхIе.

ХIаране балха цо дIабакийтача къахьегама дукхалга а дикалга а хьежна ма хуллайнйсагIа мах бара, счетни болхлой йокиха штат лелае езаш яр совхоз хьалха. ХIаьта районни вычислительни центр гIулакх шийна дIатIаладца раьза хилча, совхоз чIоаггIа раьза хилар цун заказчик хила.

Боахама экономически вахара къаьтта дола сурт бе доалача совхоза администрацен специалистийн йиш я хIана цу е йокх эатратай эффективность шийн хаинахьа йоаза а меллай ха а, боахам эттара гIойленегIа а рентабельнегIа а лелабара производственни процессашта оперативно влияни е а.

Электронно - вычислительни техника тIа-тIа шерагIа чуйоагIаш латт юртбоахама производства сфере. ХIанз, масала, цхьаккха а юртара район яц Казахстане цунах пайда ца ийбеш. Из болх лелабу керттерча даькъе машинно - счетни информационно - вычислительни станцеша. ХIаьта тIеххьарча хана тIа-тIа дукхагIа цагрузка дIатIайийо шоашта юрташка керда хьаеча коллективно пайда ийбеш йолча йоккхийча вычислительни центраша.

Николай МАСЛОВ,
АПН корреспондент.

Доазол дехьара

СОВЕТСКИ ХАЛКЪО КОММУНИЗМАГАХЬА БОАККХА КЕРДА ГIА

Ишта характеристика елар «1981 — 1985 шерашка а 1990 шерага кхачалца а СССР экономически социальни дегIaахара керттера лостамаш» яхача КПСС ЦК проектана Эфиопе наха вовзаш волча общественни деятеля, «Аддис земен» («Керда зама») яхача газета керттерча редактора Мерид Бекеле Аддис-Абеберча АПН корреспондентаца Добровольскийн Александрица къамаьл деш.

— Проекто цецвоаккх ше йийнар масштаба йоккхалца, гарттарча шерашка советски халкъа де дезача гIулакхий дукхалца, — белгалдаьккхар Мерид Бекеле. — ХIаьта цу лоархIамеча документа текст КПСС Центральни Комитето деррингача халкъага юкъийта лархIаро хьахьокх, лоархIаме решенеш тIаэцаш къахьегаш болча нахаца дагадувлара ленински традици парте кийcа лелаеш хилар. Цо хьахьокх социалистически общества демократи хIара советски сага шоллагIа а шийна лоархIаме кетача деша хьаъъехьа шийна хеттар ала йиш хилар а цуна хетараш теркалдеш хилар а.

Аз айса чIоагIа теркам тIабахийта проект ешара бахьан, — аьлар Мерид Бекеле, — цхьалха а да: со шоаза хиннав шуя мехка. ХьалхагIа со Москве вена ха КПСС XXV съезд болх беш хиина ха яр, хIаьта шоалагIа со цига хиина дукха ха яц, ши бутт хьалха дар из. Са сай тешал де йиш я цу башха йоаха йоаццача деррига а дизь шу совгIа чулоацача, практически иттлагIа нитилетка лархIа йин йолча хана советски наькъ вахар дIахо тоадеина хилара. Пятилеткак хьахииар массанахьа а гуш да. Дукиха а дукхагIа хиинай улицаш тIа лела шо-шоай доалахьа йола наькъа машинаш, наха тIабувха гIирс хозагIа а дикагIа товш а ба, Москверча сона бовзаш болча нахах дукхагIбараш кердача квартирашка баха хайшаб, модни мебель нийьй.

Геттара чIоагIа теркам тIаозаш да цхьайттаогIча пятилетка керттера декхар — советски наьха вахара хьал дIахо дегIадоаладелга Iалашдар. — белгалдоакх дIахо Мерид Бекеле. — Общества моральни унахцIено цуй члений вахара хьала боарамах, цар уйлаех, оптимизмах тийша я. Проекта тешаву Советски паччахьалкхен вахара низ боииха а экономически торонаш дукха а хиларах. Хьагайтад хIана йолаеннача пятилетке бахача наха эшача предметий производство эттара лакхагIа темпашца дегIаухаргхилар. Из фант СССР экономика ший дегIаахара лаххача латIа тIа яьнна хилара, йоккхий резерваш Iайна хилара, паччахьалкхен нах хIара денна эшарашца Iалашбара дешашта тIа-тIа дукхагIа тIаьрам тIаахийта йиш йолаш хилара дола тешал да.

Кердача пятилетке СССР экономически дегIaахара юкъера цифраш а иц кIезигагIа лоархIам болаш. Хьокхаме хIама да, Советски паччахьалкхено ший промышленность а юрта боахам а дикка дегIабоалабе духхьал хIанз, капиталистически мехкий экономика кIоартгача кризиса лаьцача. Малхбузехьа заводаш, шахташ дIакъувлача, производство лохлуш латтача хана, лерхIаш хилар. Проект а производства социалистически способ толамагIа хилара дола цIенхаштара тешал.

Социалистически Эфиопе граждании волча сона лов СССР арахьарча экономически бувзамашта хетаьи йола проекта раздел къаьстта белгалъякха. Советски Союз дага я дегIаухача мехкашцара экономически бувзамаш шиина а оагIонна пайдана дола товараш вIаши хувцигеи йаьхача хана хьархIача кийлен тIа дегIакхувла. Эфиопепа лу цу дешаша шуи мехкаца гIулакхаш лeладара йоккха программа. Дукхьал цхьа масал: Ханна йолча тIема администрацини Советеи Эфиопе къахьегамхой партии вIашагIйоллара Комиссеи председатель, Социалистически Эфиопе Революционни эскара керттера командующи Менгисту Хайле Мариам тIеххьара СССР хиинача хана Москве кулгаш яздаьча протоколаш тIа лаьрхIа да гарттарча шерашка Советски Союза гIоица Эфиопе шера 600 эзар тонн цемент арахеца низ хургбола цементий завод хьалъе. Шун мехка специалисташа гIо дергда хIана лаьтта кIезига дола а эзала дегIаена а район йолча Гамбеле атагIа 10 эзар гектар лаьтта карадерцаде. Цо йиш хулийтаргьа дIадийнар дика хулаш долча лаьтта шеррача майдаш тIа хий дилла, йокъал уттача районашкара нах цига баха бахийта. Гамбела атагIенах къамаи беркатa хьаст бе.

Тха халкъ кхетадеш да советски экономика дегIаахара планаш толамца кхоачашъяр шоай кхоанарча толамах бола каралоацам хилар, цудухьа цария лов советски халкъо керда толамаш дахар, — аьлар Мерид Бекеле шийн къамаьл чакхдоалаш.

А. ДОБРОВОЛЬСКИЙ,
АПН соб. корр.

ЯПОНИ. Духьале еш Iокайша а багIаш демонстраци яьй Токио унахцIено лораяреи социальни Iалашони министерствашта хьалхашка Хиросимеи Нагасакеи американски атомни бомбаш чуеттарах лазар хинарий организацей " шиналаша (сурта тIа).

1945 шера августе цу шин японски городе США-с лерхийтача атомни бомбаша бIаьш эзараш машаре бахе нах боабаьб. Уж боиш ба хIанз а. Мехка 370 эзар саг ва радиоактивни излучене лазарех цамогаш болаш. Царех дукха бараш болх бе могаш бац.

1953 шера денз мехка шерра болабаьб «хибакусяшта» — ишта оал японцаша атомни бомбаш лозабаьрех, паччахьалкхен новкъостал дайе хьакъехьара закон тIашара тIехьара болам. Бакъда укх шера правительство доаг ца хеташ хьакхайндаьд лазар кхийтача наха новкъостал деала шийн декхар лархIац, аьнна, хIана аьлча атомни бомбаш «дуненн халкъашта юкъера боккъо толхар» лархIа йиш йоацандаь.

Из къахетам боацаш хьакхайкадаьча хIамо берригача мехка духьале еш болам боаржабайтаб. ХIанз Iохайша а багIаш еш йолча демонстрацеша, правительствагех парламентагех атомни бомбаша лозабаьрашта новкъостал дара хьакъехьара закон сихха тIаэцалга дIадехаш йола петицеш ялара кхиинаме хьахьоих японе демократически низаш кийсхо котъяккха гIерташ хилар.

Джапан пресс—ТАСС сурт.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

МАДРИД: ХЬАЬКЪАЛ КОТДАРГДОЛАШ

Цхьа юкъ яьннача тIехьагIа дунеи общественноста церча Пассо де ла Кастельянерча Пасео де ла Кастельяно яхача бульвара тIарча конгрессай Дворецa тIабийрзаб. 27 январе укхаза болх юха дIаболабаьб Европе кхерамзале хилийтарех цхьана гIулакхаш леладарен совещане доакъашхой йоча паччахьалкхений викалий вIашагIкхетаро.

Мадридски вIашагIкхетара хьалхарча этапе дискуссе йолча хана керттера теркам машареи кхерамалени дешашта, кхоххам кIаьдбара тIаберзабаь хииаб. Цу гIулакха къаьстта чIоагIа лоархIам болаш хиина Мадридски вIашагIкхетар дIадоладелча денз корта болаш конструктивни хиина, социалистически паччахьалкхений делегацей принципиальни лерраггIен йола позици США а НАТО гIоллара цар союзникаш а из вIашагIкхетар машара, кхерамален, кхоххам кIаьдбара цхьана гIулакхаш леладара керттерча проблемашта тIера юстара дакха, даьссача хабарийн идеологически конфронтацеи арена цунах е гIерташ хиина бале а Мадридски вIашагIкхетар массанена и хетачох, цу наьхъа тIа даьиндац.

Цун шоллагIча этапа лоархIам белгалбоалаш ба 35 мехкара делегацеш хьалхагIа ювцийта оттаьь хиина предложенеш юща езаш хиларца. Уж ерригаш а бIаь гаргга я. Царех дукха яраш тIеххьарча акта тIа ма аллара а тIема кхохкам кIаьдбараи герзаш дIадахараи йоагIаш а я, хIаьта континента тIа машар чIоагIбара гIулакх. Цхьаккха шеко йоацаш да Европе тIема кхоххам кIаьдбараи Герзаш дIадахараи йола конференци 1981 шера октябре Варшаве гулъе аьнна Польша хьаихайкаль инициатива эттара хьалхара номер йола предложени йолга. Из предложени чIоагIа могаш я вIашагIкхетаре дакъа лоацаш болча дукханеша санна шеррача общественносто а.

Цун соале сенах латт аьлча, из летт отталь предложени реалистични хиларах, Мадридски форума кхыча доакъашхой вIаши кийслуш йола ерригa уйлаш цо чулоацаш хиларах. ПНР предложенегIа кхоалашде лерхIар къаьлта кхеталуши дикеи хIама да, — духхьал цхьа тIехье яхача юкъа а шозза къинаа тIом ла бийзача Европе тIема кхоххам кIаьдбара процесс дIайолаелга да.

Дикка бокиха теркам тIаозаш я кхоххам кIаьдбараи Европера хьал тоадара магистральни лостамаштея йоагIа кхыйола предложенеш а.

Хала хете а, къамаьлаш деча истолаш тIа кхаьчад тIеххьарча акта яхар кхоачашдара наькъагIа хьалхашкахьа дахара йоакхо е вIалла а лерхIаш ца хилара уйла йолчар кийчдаь дола негативни документаш.

ХIаьта а дог даха безам боагIа. Мадридски вIашагIкхетаре хьаькъал котдаргхиларах. тIаккха хьаьллалургьа европейски кхерамален тIемен политически аспекташка, тайп-тайпарча доакъошка цхьана гIулакхаш леладеча цхьа барт а болаш практически гIа а боаккхаш из чаккхдаккхара йола реальни торо.

◆

ЭТ-ТАИФЕРА КОНФЕРЕНЦИ

Эт-Таифе чаккхьяннай 37 паччахьалкхен викалаши, хIаьта ишта Палестина Мукъалаккхара Организаце делегаташи цунна юкъе дакъа лоацаш хиина бусалба мехкий паччахьалкхенаштен правительствашток кертелаттараш (ола 3-гIа конференци.

Ишта боккхий викалаш болаш йола форум гулъяра бахьан да бусалба халкъий, кертгерча даькъе Iарбий бокъонашта хьашташтеи империалистически низаш дIахо а тIатеIаш хилар. Из гуш да США, Египет, Израиль Iарбашта, цар хьаштаща вIаьла тарлуш боише кхаьиие къайлагIа баь барт, кхеболла гIертарца, Нерусалимах «даим хургйола екъалургйола» Израила столица е гIерташ Тель-Авиво лeладеча гIулакхашца, Ливане чулелхаш израильски военщина леладеча агрессивни гIулакхашца, Палестина Iарбий халкъа хилаиза яргйоаца бокъонаш, цунна чуйоагIаш шийн паччахьалкхе вIашагIйоллара йола бокъо а йолаш, дарга ца кхачийта США-и цун союзникаши гIертарца, юххера а, Персидски залива зоне шийн тIема-политически тIахьожам оттабара йолча Вашингтона кхерамеча планашца.

Эт-Таифе тIаийца резолюцеш бIарчча хьайцача позитивни, ма дарра аьлча антиимпериалистически характер йолаш я. Бусалба мехкий викалаша кемп-девидски барт сий доацча боакхаш къамаьлаш даьд духьала, из цIенбаь дIабаккхаца цунна духьала хилара берригаш тIа а хьехаш. Цар белгалдаьккхад Израиля оккупаци яь ерригa Iарбий территореш, царна юкъе Нерусалима Iарбий дакъа а долаш, шоай законик даьшна дIанкачийтаза яргйоацаш хилар. Конференцеиа юкъе дакъа лоацаш хиинараша хьахьекхад шоай законни бокъонаш бахьан долам палестинцашa лоаттабу къовсам хьеллаца шоаш кийча хилар, хIаьта Гаргарча Малхбоалера гIулакхаш тоадара юкъе дакъа лоацаш ООН хилар регионе чIоагIа машар оттабара керттера услови я, аьнна дIа а кхайкадьд. Цар аьннад Израилен цуница цхьана гIулакхаш леладеча ерригача фирман компанейн экономически бойкота йола бюро вIашагIйолла еза, аьнна. Конференце дакъа къамаьлашка чIоагIа критика яьй Персидски залива американски тIема доакъош гулдаь хиларах, цу района юкъарчал доацаш юхе американски тIема базаш хьаеш а шоръеш а хилар бахьан долаш.

Хала хете а, Ирании Иракни юкъера тIом соцабар духьа царна юкъе отта конференци гIортарах хIама хиина дац. Цунца дувзаденна царна юкъе барт бара лаьрхIа массазара комитет хьалра хьакъехьара решени тIаийцаб.

Ала доагIаш да, Эт-Таифе цхьайолча реакционни режимай новкъосталца хьоахаль хинна «афгански проблема». Афганистана делегаци юкъе а йоацаш из дувцилга. ДРА МИД заявлене тIа белгалдаь ма хиллара, бокъо йоацаш я да цунах хIама а хургдац, аьнна дале а. Фактически цунах из хила а хилар. Дукхача делегаташа духхьала белгалдоахар хьадагалаьца дола «афгански дошo» дувцаро дискуссе генеральни лостама тIера юстара йоах конференци, яхаш.

БIарчча хьайцача, бусалба мехкашта хьалхашка латтача эттара лоархIамегIен актуальнегIен йолча проблемех тIаийцача решенеша шоай бокъонаш бахьан долаш, сионизмаи империализмаи тийшача балха духьала доаттабеча кийсача къовсама юкъе доагIаш дола дакъа хьоргхилар шеко йоацаш да.

◆

КХЕРАМЕ КИЙЧ

ВIашагIкхийттача Штаташка хIана а соцаш яц Картера администраце дIайоаржаяь вIалла а ца хиича тайпара йола милитаристски психоз. ДIадахача кIирагIа США стратегически вавигацонни командоване дIайолаяьй «Глоубл шилд-81» яха кодови цIи йола «эттара йоккхагIйола массе оагIорахьара учениеш». Царна юкъе дакъа лоацаш 100 эзар тIемахой 800 тIема самолети, хIаьта ишта тIема-форда низий, форда пехота, ВВС резерва, лъамаи гварде подразделенеш я. Пентагона стратегаша лаьрхIад, масала, «мовстагIий объекташка» еш йола бомбардировщикийн ракетийн атакаш шаръе, калифорнийски базера «Тихий океана малхбузен районе» «минитмен» яха массехи межконтинентальни баллистически ракета тоха а.

Цунца цхьана Пентагоно сихдаьд шийн интервенционистски «сихха дIадоаржадеш дола низаш» кийчделга. ХIанзехьа а вIашагIеллай эскара кхо дивизи, форда пехота дивизи, итт совгIа ВВС тактически эскадрилий, тIом беча а тыле а Iалашо яра йола дукха службаш чуйоагIаш йола чоалхане тIема структура. Лаьттан тIа дIайха кхуврчаш долча моттигашка гервашца кийчо а яь юкъе гIертек агрессе анташ еи США лаьрхIа йолча цу низий состав хIана ши бIаь эзар сагага кхоачаш я. Кепайоазоно деча тешалах цу удари отрядах пайда эца лерхIаш я американски военщина Гаргарча Малхбоален Персидски залива районеи санна ВIашагIкхийттача Штаташта юхке, арга вай, Сальвадоре а. Лоацца аьлча, мичча хьа а, шийн глобальни хьаштаьшта «кхерама» я аьнна Вашингтона хеттача моттиге.

ДIахо герзаш Iоадара йола унзара программа кийчъеш а кхоачашъеш а США хилар бакъду США тIема возние хьакъехьарча Пентагоно конгрессе дIачу еннача хIара шера телача докладо. Масса хана а санна цунна чудоагIаш да дукха дийца кIордадаь дола «советски кхерама» хьакъехьара доацар дувца дош, цунна тIехьашка а лечкъаш Пентагоно дIадех герзий керд-керда тайпаш хьаделгeн тIема кийчонга дIадодар боарам боаш дукхагIа хулийтaлгеи. Укх шерарча доклада автораш лов ба моллагIдар санна стратегически низаш а шердареи царна модернизаци ярен наькъаца «Америка кердача герзаца» эрганъкхха товяр. Белгалдаккха доагIа цу хьакъехьа США оборона кердача министра К. Уайнбергера 1982 шера хьалха хинача администраце дIайийха 200,3 миллиард доллар боарам бола астрономически ассигнованеш «кхоачамбоацаш» хет шийна, аьнна даь хьайкарал!

Ишта, американски «керашa» тIема-промышленни комплекса хьаштаи кхоачашде а гIерташ милитаристски гIулакхаш дIахо хьалъхьд, халкъашта кхераме болча наькъ тIа, герзаш Iоадарен тIема аматюраш наькъ тIа США яккха а лерхIеш.

А. МЕДВЕДЕНКО,
Ю. ТЫССОВСКИЙ,
Ю. ЛОПАТИН.
(ТАСС).

ТУРКМЕНСКИ ССР. БӀубенна дегӀайоагӀа туркменски энергетика гигант — СССР 50 шу дизара цӀерагӀа Мары ГРЭС. Уххаза хьалъ-яь йоалаш латт алхлагӀа энергоблок. Из болх бе йоаллийтача станце низ 1200 эзар киловаттага кхоачарба.

Предприятеца цхьана дегӀайоагӀа цун коллектив а. Йоккха событи хинна дӀаэттар торжественни хьале кердабараш боккхой мугӀарашка дӀачуэцар. Бабрязова Натальена, Мартыненко Еленина, Алиев Азата, Волков Виктора, Осыпкин Евгенена дӀаденнад удостовереницц царна доашта йола инструменти.

С. РОЗЫЕВА сурт.

ТАСС фотохроника.

ФРГ. Профессиональни дешар Ӏомадара йолча конституционни бокъонца къона тӀехье Ӏалашъелгени къахьега торо хулийталгени хьадех Ӏалаагара прогрессивни нагирхоша (сурта тӀа — Дортмундера демонстраци). «Унзере цайт» яхача газето ладечох, соахка школа чаккхьаьккха итташ эзараш нагий нахи мехкарийи шоай вахар къахьегама бирнагара дӀадолиле дреза хилар. яхаш. ХӀана 200 эзар саг совгӀа бола нагирхой производстве е ученина моттиг а е болх бе моттиг а кора ца йоагӀаш ба.

ТАСС фотохроника.

КУЛЬТУРА УЧРЕЖДЕНЕШТА — ДУКХАГӀА ТЕРКО

МалгӀалбика района культпросветучрежденей балхахошта чӀоагӀа теркам тӀабахийта йийша а йийшай дег тӀа къоабал а ю парте XXVI съездага йола КПСС ЦК проект. Цу Ӏальмате кӀоарга чулоацам а боккха лоархӀам а болча документо ейаьд хӀара культура балхахочуи хьинар.

Тайп-тайпарча формаех пайда а ийбеш, хоадамбола болх бу МалгӀабика района культура учреждений балхахоша къахьегамхошта коммунистически кхетам балара. ХӀаьта цу даькъера берриго болх партийни, профсоюзни, комсомольски организацешта айхха бувзам болаш а бу.

Опытах пайда а эцаш, из дӀахо дегӀа а йоалаеш, клубий, ДК, библиотекай балхахоша чакийоах парте XXV съезда решенеш кхоачашъяра тӀадерзадаьча гӀулакхий шерра комплексаш, культурно просветительни массово политически болх тоабе гӀерт.

Клубашка, культура цӀеношка, библиотекашка лекцеш еш, докладаш беседаш ю, къахьегамхой, къаьстта а нагирхой, партеи къахьегамеи ветеранашца, граж [illegible]

[illegible] шаш къестадара а. Клубашкеи библиотекашкеи балхаш деш болча кхоазткъе итт сагах лакхера юкъера лаьрхӀа йола образовани йола саг 38 ва, культурно-просветительни училищешкеи институташкеи заочно деш — 32 саг, кӀезиг-дукха тӀанхайттаб художественни самодеятельносте дакъа лоацаш бола нах, тоалуш латт агитбригадей болх а.

Цунца дувзадена хоалуш хувцадоннад культура учреждений балхах хьахуларош. Района идеологически балхахой, партийни комсомольски организацей гӀонца чакхдаьнача 1980 шера 500 лекции доладй. 200 совгӀа тематически сайре чаккхьаьнхай культура цӀеношка, библиотекашка, хьаьта агитбригадаш 286-за хинней кхашънарча станашка, комсий плантацешка, фермашка.

Цхьабакъда, къастаяза йола проблемаш а кӀезига яц тха. Иштта, Йоккха Ачалкхе, Вознесенск санна йолча йоккхийча нах бахача моттигашка шоай культура учреждении яц. «Победа» яхача участке, Заготзерно, Лермонтова участке библиотекаш яц. Районерра [illegible]

[illegible] нар хьалъе йола а яь йисте а ца йоаккхаш латт, хӀаьтта а ца йоаккхаш латт, хӀаьта Юкъерча Ачалкхе шӀалла хӀама а даьдац обкомеи Совминеи соцам кхоачашбара. Цу совхозий кулгалхой хувцабеннабале а, шиго бахха нах хӀанз а бахаш ба.

Районе йолаш я «1979—90 шерашна МагӀалбина районе культура гӀишлош хьалъяра перспективни план». Из план шоза дӀакхачийтаь боахамийн предприятейи кулгалхошка, вина из кхоачашъяра цар деш хӀама дац. Боахамий кулгалхоша боах, средстваш яц шоашка цу гӀулакха, промфинплана тӀа йолаш яц уж. Хаттар отт: уттадаьдий боахамий кулгалхоша уж дешаш, шоаш уттале дехарийла болча? Уттадаьдац е цу гӀулакха эша средстваш инийсье а хьежабац.

Цу кулгалхоша кхоачашбац 1977 шера 10 октябре КПСС ЦК, СССР Министрий Совето бӀь «Юрта бахача наха культурни гӀулакхаш делга дӀахо тоадаре де доза-рех» бола соцам а. Иштта кхоачашъьнц 1978 шера горсовета сессе чӀоагӀьаь ме-[illegible]

[illegible]

М. МЕРЖОЕВ, МагӀалбика района культура отдела заведующи.

ПАТРИОТАШ-ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТАШ КХЕБУ

КПСС XXVI съезда хийчо еш, хьехара а кхувшйоагӀача тӀехьенна кхетам балара а балха дикал лакхъяра хьакъехьара парте XXV съезда указанеш ше кхоачаш иштта ю хьож тха школа педагогически коллектив, дешархошта коммунистически кхетам балара шерда формаш лех.

Кагирхошта коммунистически кхетам балара система доархаӀме звено хилерагӀа тарра, геттара боккха теркам тӀабохийт тха школе дешархошта интернациональни кхетам балара. Из болх беш ларде луац хьехархоша «хӀара денна деш дола гӀулакх хила деза интернациональни кхетам балар. уххаза нхоачам бац митингаши цӀейши дарах» яха Н. К. Крупскайи дешаш.

Интернациональни кхетам балара болх урокашка а уж яьннача тӀехьагӀа а бу оаха. Истори хьехача А. Х. Газдиеваси Р. А. Латыроваси, литература хьехача Р. С. Мальсаговаси Т. У. Мальсаговаси, географа М. С. Торшхоевас, кхы дешра дисциплинаш хьехараша душ бераша СССР халкъий доттагӀалах, социалистически дегӀаахара наькъа тӀа даьннача доккхийча а кагийча а къамаша вежарий хьисапе цхьана лелаеча гӀулакхех, из доттагӀал Октябрьсия революце алана юкъе, граждански тӀема шерашна хьахинна хилавах а хьалхарча пятилетнайи Сийлахь-боккхача Даймехка тӀемея шерашка чӀоагӀдена хилярах а.

Шоай урокашна цар дӀагойт бераша Советски Союзе дахача деррига халкъий бокъонаш цхьатарра хилар, царна юкъера вошал, йохаргйоала цхьоагӀо, советски патриотизмаи пролетарски интернационализмаи уйлах кхебу дешархой. Рождественский Роберт, Ахматова Раиса, Ознев Салман, Гамзатов Расул, кхыбараш санна болча тайп-тайпарча къамех болча яздархойн поэтийн произведенеш йоазийт цара.

Интернациональни кхетам балара дукха балхаш ду «Меридиан» яхача КИД-а. Бокъонца лаьрхӀача из а школе беча берригача кхетам балара балха центр. Цу клуба кулгалду географи хьехаш йолча М. С. Торшхоевас, клуба президент я 8-ча классе деша ягӀа Бекмурзиева Фатима.

Клубе болх беш я «Са даймохк — СССР», «Тайп-тайпара бесаш долча галстукий доттагӀий», «Вошал доза социализма мехкаш», «ДоттагӀала почта» яха секцеш. КИД-а членаш ба тайп-тайпара ханаш йола пионераши школьникаши, цо йиш хулийт боккхагӀбараш школа йисте, а лькхха дӀабахача, дӀамагӀбараша цар леладаь гӀулакх вӀатӀа а эшаш интернациональни кхетам а болх дӀабахьа.

Шийи традицеш я КИД-а. Традици а хинна дӀаэттад школе мехка а доазол дехьа а хулача событей хьакъехьара дешаш дувцар. КИД-а правлене кулгаз а деш лекцеш еш школе, «1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегӀайолаяра керттерча постамех» беседаш ю. Иштта традици а хинна дӀаэттад шер-шера «15 республика — 15 йиша» яха цӀейш. «Къонача турпала-антифашиста вӀира» чаккхдоахилга. Укх шера из хургда 1—8 феврале. Цун план хьогте а оттаьй, цу планагӀа кийчо еш латт. Укх деношка школе чаккхьаьнхай политически иллей, политически плаката, стихай конкурсаш, хинний отрядий сбораш, тӀехьара а хургья «Кошевой Олега цӀерагӀча пионерски дружина фашизи сийдоацача йоах» яха дружиний сбор.

Кидовцаша дӀа а хьа а каьхаташ а кхухьийташ бувзам лоаттабу союзни республикашкарча, социалистически мехкашкарча нийсархоша. Иштта, Бекмурзиева Фатимайи Гиреева Малинайи дукха доттагӀий ба доазол дехьа. 1980 шера июнь бетта Нохч-ГӀалгӀайчен берий группана юкъе а йолаш Венгре хиннай Бекмурзиева Фатима. Кхо кӀира даьккхад цо Балатон яхача оаера тӀарча «Занка» яхача пионерски лагере. Дукха санъердаме, ладувгӀа доглоагӀаш дола хӀамаш дийцар цо цӀаеча дешархошта ше бихьача нахькъах, экскурсех, венгерски берашца шийи хиннача къамалех, доттагӀаль хий оалача Дунен хоалевех. Фатимас дера ше цӀайоагӀаш книжкаш, значокаш, открыткаш — доттагӀаша тийнна совгӀаташ. Дукха ха йоаццаш посылка лхьийтар Фатимас шийи венгерски доттагӀашта. Фатима дешаш йолча 8-ча классерча бераша а лаьрхӀад венгерски доттагӀашка кхаьхаташ язде.

Интернациональни кхетам балара болх беш кидовцаш кхетаде болалу дерригача дунен тӀара къахьегамхой интернациональни цхоагӀон воашал долаш хилар. Интернациональни солидарность цар гӀулакхех, оамалех йоалл. Творчески хьинар чӀоагӀа айдейна къахьегаш я укх съезда кийчо еча деношка школа коллектив. Уххаза чинхлоах «СССР халкъий доттагӀал», «Сий лелийски доттагӀала», «Сий лахь-доккхача доттагӀала берикат», «Из санна болча мехка мегаргва вахха. къахьога, цун хьамара турпала гӀулакхаш де. из бахьан вала» яхача а кхыча а темаех дола классни сахьаташ. «Коммунисташкара оаха хьоихам ю» яхача темаха динагӀа сочинени язьяре конкурс кхайкаьй, чакхйоах комсомольски собранеш.

23 феврале, КПСС XXVI съезда хьаслача дийнахьа тха школо дакъа лоацаргда Еррига союзни пионерски сборе. Из хургья «Коммунисташа ниисбеш боах оаха гӀа» яхача темах. Цига кьочача ленинцаша дувцаргда коммунисташтеи комсомольцаштеи съезда накъаболхаш шоашта карагӀдийшарех.

Хьехархошта лов шоаш кхетам луш бола нах эпшачахана Даьхен, парте, халкъа гӀулакха кийча бола патриоташ-интернационалисташ хилар. Цу гӀулакха цар кхоаш ха а, низ а, хьинар а.

С. АРСЕЛЬГОВ,
№ 2 йолча Назрановски юкъерча школа директор.

ЛАЬТТАННА КӀАЛХАРА ФОРД

Аральски форда юкхе илзамоог гучабаьлнаб лаьттанна кӀалхара. Деш дола къамаьл цул букха кӀалхарча хиво хьеладьча тӀоахех да. Лаьттанна кӀалхарча цу шийи тайпарча форда кӀоаргал пхи бӀаь метрга кхоач. Тамаш йолаш хӀама да бассейн ахьан тайпара ца хилар, малхбоалетаьхьарча цун даькъе тӀа нӀе-[illegible]

[illegible] экологически средана гӀойлемагӀа долча доазонашка Арала боарам хьалсаттабара Ӏилманна бакъъаь методаш хьоттаелга.

Цу балхий кулгалхоех цхьанне — Казахски ССР Ӏилмай Академе члена-корреспондента Садыков Журмбека дийцар, чоалданегӀарча моделировани хьалхара этап хӀаьаде чакхьаьнха хилар. [illegible]

Владимир ГАНЖА. (АПН).

Дунен халкъашта юкъера лотерея

Журналистий солидарноста 1981 шерарча Дунен халкъашта юкъерча лотерея билеташ дохка доладаьд. СССР журналистий Союзо хӀара шера араяецача лотерейо лерхӀар Азе, Африка, Латински Америка мехкий прогрессивни журналистски организацешта новкъостал дар дукха ахча вӀашагӀтоихилга да. Лотерея тиражашка довзаю туристически путевкаш а хӀаьта иштта Дунен халкъашта юкъерча лотерее вакъа лоацача мехкашка хьежаю легковой автомобилаш а юкъе йолаш йола кхы тайпа хӀамаш а.

Соахка, масала, Дунен халкъашта юкъерча лотерея Нохч-ГӀалгӀай управлене хьачуделар чӀоагӀа безача маькха кхакамаш дена 130 совгӀа билет.

1980 шера декабре г. Праге хилар Дунен халкъашта юкъерча лотерея аргӀанера кхаж боагӀа тираж. Иразлолча билетий цхьабола дай бовзаш хилар. Царна юкъе я «Сердало» газета письмой отдела учетчица Арчакова Аза. Цо цу лотерейни билетах «Электроника-302» яха магнитофон яьккхай. ХӀаьта «Комсомольское племя» яхача газета деша бегӀача нагирхой отдела заведующе Нальгиева Ларисас вухоаии наьбор яьнкхай. КПСС обкома гаража шофера Лев Быкошпа лотерейх «Смена-8М» яха фотоаппарат лурггья. хӀаьта Грознейски локомотивни депо болхло Сычев Анатолий туристически путевкагӀа Венгре гӀоргва.

БЕРАШТА ХИННА ГРИПП...

Гриппа кхыйола ира респираторни вирусни инфекциш бераштa эгтара дукхагӀа хулача лазарех лоархӀаш да. Шера юкъе мичча хана а регистраци еча цу лазарах цамогаш хулача къаьст-къаьстача моттигел совгӀа, юкъюкъе эпидемеш а леля гриппа.

Гриппа инкубационни юкъ лоаца я — массехк сахьатагара 1—2 денга кхоачаш. Кхийтта лазар тӀадала доладу геттара халача форме лаьха температура а йолаш — 39—40 градус, из латт 1—2 дийнахьа, зоалу дукхагӀа йолча хана критически. Осложнени ца хилча лорша хьисапера юкъ 3—4 денна тӀехьилац. Наьнхах доахкача бераша хинна грипп цкъала цу сахьате ца доалаш, доалаш-доалаш доал гуча, температура 38 градусал лакхагӀа хилац. Юкъарча интоксикаце симптомаш гучаюал бера кабара тар еттталарца, дегӀа низ бохарца, дуача хӀамаицара безам боврца. Грипп кхийттача бера хулаш дола шийи тайпара хӀама да гриппа вирусо центральни нервни системана токсически воздействи еш хилар, из гучадоал бера сатем боврца, дехарца, цкъаза увзе а дуп деттадаларца, Ӏетторашца.

Гриппо толхаю кхыйола органашии системаши а, цун симптомаш тайп-тайпара я. ДукхагӀа йолча хана лакхера садоаха накъаш талх грипп хиннача бера (цӀийлу, уваалу, мераж Ӏоух, гуг а ца доалаш кхайнаду, бигe къахьлу, кӀезига йиш хал). Катаральни явленеш халагӀа а йӀахлуш а хул шу даланза долча берий. КӀеанга хилац ларкигташ я — къамарга чура ира воспалительни процесс, цкъаза трахея а бронхи а чулоацаш.

Къаьстта кхераме да грипп берашта наст-наста садоахача органашта цо осложнени луш хиларагӀа (бронхит, пехкий воспалени). Цудухьа бер гриппах цомогаш хуллаш а йиш ма хула сихагӀа малах дӀахъоастаде деза из, сийрдача, наст-наста керда фо чудайта йиш йолча цӀагӀа метта Ӏо а дуллаш, сихха векха веза лор. Лор валехьа делча бекъахьа да бера малинаца е мезаца чай. Бера мотт а, кулгех хаекха йоалах а, пхьегӀаш а шийи хила еза. Цунна гӀулакх деш наст-наста дила деза кулгаш сапаца, цӀагӀа тӀаьда герми хьенка еза. 0.5 долча хлорамина раствора е хлорки кӀира раствора чу а ехнаш.

Профилактика ю гриппа шин лостамагӀа:

1) инфекци чу ца йойташ дӀа ца яржийташ;

2) организме юкъарен специфически духьале оттара низ лакх а беш.

Инфекци чу ца яйтарои дӀа ца яржийтарои чулоац е мероприятеш: бераш берий учреждене дӀачуийдеш чӀоагӀа хьажаря цамогаш хиннача бера ханнахьа изолици яри; грипп сихденнача хана персонало болх маскаш а ехка бар; санитарно-гигиенически правилаш телха ца яр.

Грипп такха бер коллективе чудитан из дийрза итт ди даьлча мара.

Гриппа профилактикана чӀоагӀа лоархӀаме да бераштa цӀагӀа а берий учреждешка а закалка ярa кхача кхетамна телари.

Цамогаш долча берашца контакт йолча бераштa профилактика яра 7—10 дийнахьа мерий чу дийнахьа кхозза лейкоцитарни сага интерферон етт хӀара мерӀурге чу пхи тӀадам болаш.

Гриппах лорадара пайда ийбе мегаргба иштта маза хьясаперча оксалинах а иштта мерӀургашта чу а ухийташ дийнахьа шоза. Цхьа къаьстта гӀулакх эттача хана чӀоагӀа низ бехача бераштa а хӀаьтта даьча бераштa а профилактика яра гриппана духьалара гаммаглобулин яла мегаргья. контакт хиннача хьалхарча — шоллагӀча дийнахьа.

Иштта, даьи—ноаной дика хоаш а диц ца долийташ а хила беза, грипп хала лазар долга, къаьстта геттара кагийча бераштa, цудухьа чӀоагӀа лоархӀаме да бер цамогаш хилара хьалхара белгалонаш гучайоалаше а, ханнахьа лорага кхайкар.

А. ВАРТАНОВА,
республика керттера педиатор, медицински Ӏилмай кандидат.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

КЕРДАЧА ФИЛЬМАГА ХЬАЖА!

Грознерча «Юбилейный» кинотеатре хьахьокха доладаьд «Кераштa юкъе» яха керда, бесаш дола, шера формат йола художественни фильм.

Фильм даьккхад Югославеи ФРГ-еи цхьана.

Кердача киноленто тӀа дӀахо хьош я индейски майрачеи къахетаме волчеи баьччах Виннетах долча приключенчески фильмай серий.

Сеансаш йолалу 9 — 11 — 13 — 15 — 17 — 19 — 21 сахьат даьлча.

ТЕЛЕВИДЕНИ

3 ФЕВРАЛЬ

[illegible]

II ПРОГРАММА

[illegible] 8.30; 9.30 — Советски начальни [illegible] 8 класс.
8.05; 14.35 — «Хьа ленински библиотека» «Партийни организацеи партийни литературеи».
10.05 — Французски мотт.
10.35; 11.40 — Истори. 5 класс.
11.00 — ПТУ дешархошта. А. М. Горький. «На дне».
11.30 — Ӏилмай-популярни фильм.

СТУДЕНТАШТА-ЗАОЧНИКАШТА

12.00 — Лакхара математика. 3-гӀа курс.
13.20 — Политически экономи.
14.05 — Подготовительни отделене ладугӀарашта. Математика.
15.05 — Вс. Иванов. «14-69 Бронепоезд».
15.45 — СССР халкъий географи. 4 класс [illegible]
16.15 — Астрономи. 10 класс.
16.45 — Ӏилмай-популярни фильм.
18.00 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (нохчий меттала).
18.15 — «Нохч-ГӀалгӀайчу гӀонда».
18.35 — «Саги закон».
19.05 — «Юртбоахама обозрени».
19.00 — Комсомолец.
19.30 — «Могашал» (гӀалгӀай меттала).
20.00 — «Бийса эшшал кийла шух, бераш!»
20.15 — «Дешара го».
21.00 — Армяне [illegible] симфонически оркестра заслуженно коллективна концерт.
21.40 — «Бийсан хула смена». Художественни фильм.

4 ФЕВРАЛЬ

[illegible]

II ПРОГРАММА

8.00 — Передачай программа.
8.05 — «Шоадил, дай-ноаной!».
8.35; 9.40 — Зоологи. 7 класс.
9.00 — П. Неруда. «Вахара [illegible]».
10.05 — Немецкий мотт.
10.35; 11.35 — Истори. 9 класс. «В. И. Ленин — Октябрьски [illegible]»
11.05 — [illegible]

СТУДЕНТАШТА-ЗАОЧНИКАШТА

13.00 — Инженерни графика. I курс. Введени.
13.30 — Философи.
14.05 — Кийчан отделене дешархошта. Физика.
15.05 — «В. И. Ленин — Моссовета депутат».
15.55 — Физика. 6 класс.
16.25 — Истори. 8 класс.
17.00 — «Иний». [illegible] телевидене фильм.
17.45 — КПСС XXVI съезда делегат. З. Кандиев (нохчий мотт).
18.05 — «Нохч-ГӀалгӀайчу гӀонда».
18.25 — «Хоамаш, реклама».
18.30 — Коллективера моральни климат. «Грозгипронефтехим» яхача института проектировщикаш болча.
19.00 — М. Ю. Лермонтова цӀерагӀча эскай республикански театра спектакль.
20.50 — РСФСР заслуженни артиста В. Соколова (чӀондар) концерт.
21.00 — «Бесприданница» художественни фильм.

РАДИО

3 ФЕВРАЛЬ

[illegible]

4 ФЕВРАЛЬ

[illegible]

Хоттам

Тахан республике гӀоллен Грозне морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш. цхьайолча моттигашка ша бийла а йолаш, малхбузехьара секунде 5—10 метр чӀоагӀа мух а хьенкаш хилен фегара температура республике —3 +2, Грозне 0 гаргга градус йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, даьгӀо лоа а долхаш, тайп-тайпарча оагӀонашкахьара секунде 2—7 метр чӀоагӀа мух а хьенкаш хилен фегара температура буйсана —7 —12, дийнахьа —4 +1 градус йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместителя — 9-24-03; бехктохкама секретара — 9-24-00; отделаш: партийни вахара — 9-24-04; промышленностеи транспортеи — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; письмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-86.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувла шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ05036. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 261.